

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра мистецьких дисциплін

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ КЛАСУ СОЛЬНОГО СПІВУ**

Кваліфікаційна робота

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

Освітній ступінь: магістр музичного мистецтва

Виконала:

Огер Тетяна Анатоліївна,
магістрантка II курсу, 65 групи

Науковий керівник:

Кондратенко Ірина Анатоліївна
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін

Рецензент:

Тенак Тамара Вікторівна
викладач методист,
викладач вищої категорії,
завідуюча вокально-хорового відділу
Чернігівської міської школи мистецтв
імені Л. Боднарука

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту
рішенням кафедри мистецьких дисциплін

Протокол № _____ від «___» _____ 20____ р.

Завідувач кафедри _____ д. п. н., проф. Тамара СКОРИК
підпис

**Рекомендовано
до захисту**

_____
підпис наукового
керівника

_____
ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

_____
оцінка

_____
дата захисту

Голова ЕК

_____
підпис

_____
ініціали, прізвище голови ЕК

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Удосконалення педагогічної майстерності викладача мистецької школи класу вокалу як педагогічна проблема	7
1.1 Поняття про педагогічну майстерність та її значення у роботі викладача вокального класу мистецької школи.	7
1.2 Досвід удосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу у світлі наукових праць.	201
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ II. Шляхи удосконалення педагогічної майстерності викладача вокального класу мистецької школи	301
2.1 Важливість самоосвіти у професійному зростанні викладача-вокаліста	301
2.2 Навчальний репертуар як показник педагогічної майстерності викладача вокального класу	39
2.3 Значення концертно-виконавської діяльності в удосконаленні педагогічної майстерності викладача вокального класу.	49
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ III. Експериментальне дослідження процесу вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу	59
3.1 Констатувальний експеримент дослідження	59
3.2 Особливості процесу вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу в умовах війни.	7273
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	81
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні зміни в соціально-економічній та культурній сферах життя висувають якісно нові вимоги до викладача вокалу. Будучи осередком культури та центром повноцінного професійного музичного навчання, мистецька школа формує творчу особистість на початковому етапі, закладаючи фундамент для майбутнього розвитку дитини. Саме тому педагогічна майстерність викладача вокалу як виразника професійного рівня потребує постійного розвитку.

Важливим завданням вищих навчальних закладів музично-педагогічного напрямку є підготовка професійних і компетентних викладачів мистецьких шкіл. Навички, які отримує молодий фахівець під час свого навчання потребують оновлення з огляду на динамічний процес розвитку музичної освіти, зокрема вокальної. Саме цим продиктована необхідна умова вдосконалення професійної майстерності викладача мистецької школи – постійне підвищення його кваліфікації, оволодіння новими методиками та техніками.

Рівень професійної майстерності викладача вокалу визначається його самоосвітою, знанням педагогічного репертуару та наявністю особистого виконавського досвіду. Таким чином, актуальність теми дослідження постає у необхідності ґрунтовного дослідження цих складових в умовах сучасної мистецької школи.

Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі. Аналіз наукових праць з означеної проблематики свідчить про значний інтерес науковців до питання підвищення педагогічної майстерності (В. Антонюк, Г. Єльнікова, Г. Кравченко., В. Олійник, О. Щербак). Так, питання розвитку та формування вокальних навичок майбутнього викладача розглядав у своїх працях М. Жижкович [17]; процес формування артистичних умінь педагога вокалу досліджував В. Костюков [26]. Проблематику формування фахових компетенцій викладача вивчали Л. Лабінцева [29] та В. Олійник [35]. Процес формування та розвитку вокальної освіти в Україні, методичні підходи до

вокальної підготовки педагогів стали предметом дисертації Л. Тоцької [53], О. Матвеевої [30] та Д. Юник [56]. Але, разом із тим, засоби та методи, які викладач класу вокалу мистецької школи може використовувати для вдосконалення власної педагогічної майстерності, висвітлено епізодично. Тому важливість впливу професійної майстерності викладача на якість навчання учнів та їх взаємозалежність спонукають до глибшого дослідження цього процесу.

Мета дослідження полягає у дослідженні шляхів професійного вдосконалення педагогічної майстерності викладача мистецької школи класу сольного співу та експериментальній перевірці цього процесу.

Відповідно до мети сформульовано наступні **завдання дослідження**:

- проаналізувати науково-методичні джерела з питань професійного розвитку викладачів класу сольного співу;
- розкрити поняття «педагогічна майстерність»
- визначити шляхи удосконалення педагогічної майстерності
- провести експериментальне дослідження, як удосконалюють педагогічну майстерність викладачі сольного співу в умовах сьогодення, та проаналізувати результати;

Об'єкт дослідження – педагогічна майстерність викладача мистецької школи класу сольного співу.

Предметом дослідження – є складові педагогічної майстерності та шляхи їх удосконалення.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення окреслених завдань у дослідженні використовуються комплексні загальнонаукові методи дослідження:

- джерелознавчий при дослідженні науково-методичних джерел, які стосуються проблематики дослідження;
- аналітичний та компаративний для визначення понять дослідження, обґрунтування складових педагогічної майстерності викладача

класу вокалу мистецької школи – самоосвіти, знання навчального репертуару, концертно-виконавської діяльності;

- емпіричні методи: спостереження, анкетування;
- статистичної обробки результатів експериментальної роботи.

Апробація результатів. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано дві статті у збірниках матеріалів наукових конференцій:

1. Огер Т.А. Удосконалення майстерності викладача вокального класу мистецької школи як педагогічна проблема. *Мистецтво та освіта: новації і перспективи* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнар. участю) 8 грудня 2022 р. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2022. С. 92–93.
2. Огер Т.А. Розвиток вокальних навичок в учнів мистецької школи (на прикладі музичної школи селища Любеч Чернігівської області). *Мистецька освіта очима молодого науковця*: матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції 6 грудня 2023 р. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2023. С. 78–80.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає доповненні змісту професійної підготовки викладача класу вокалу мистецької школи. Результати проведеного дослідження можуть бути впроваджені в роботі методичних кабінетів закладів мистецької освіти, використані в програмах з перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, додані до освітнього процесу у закладах фахової передвищої та вищої освіти сфери освіти і культури.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту – 78 сторінок.

РОЗДІЛ І.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ КЛАСУ ВОКАЛУ ЯК
ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1 Поняття про педагогічну майстерність та її значення у роботі викладача вокального класу мистецької школи

Проблема формування педагогічної майстерності викладача у вітчизняній педагогіці досліджується досить активно. Педагогічна майстерність є таким високим рівнем професійно-педагогічної діяльності, на якому досягається єдність досконалих умінь та навичок використання теоретичних знань психології та педагогіки на практиці, сформованих особистих якостей викладача, які визначають ефективність очолюваного ним педагогічного процесу. Таке розуміння сутності педагогічної майстерності дозволяє Осмислення педагогічної майстерності як складного індивідуального феномену професійної діяльності викладача, більш детально розкривати його внутрішню структуру і правильно намічати шляхи його дієвого формування стає провідною метою нашого дослідження.

Зміни та перетворення ХХІ століття в соціокультурній сфері стали поштовхом до трансформаційних процесів в педагогіці. Зміна критеріїв оцінки ефективності та розробка нових вимог до способів побудови педагогічної діяльності стали основним вектором в сучасному освітньому процесі. У цих змінах сучасні дослідники виділяють наступні тенденції: викладачі прагнуть до самоаналізу діяльності, процесу та результатів своєї діяльності, зростає науковість педагогічної діяльності і водночас відбувається становлення творчої позиції педагога у професійній діяльності. Професійна майстерність як комплекс відповідних вмінь та навичок певного рівня, які використовуються для здійснення навчально-виховної роботи, сприяють різнобічному розвитку учня в межах означеної дисципліни, що сьогодні виступає основним складником педагогічної діяльності.

Педагогічна майстерність є фундаментальним аспектом професійної діяльності вчителя, особливо в контексті мистецької освіти. У викладача вокального класу вона набуває особливого значення, оскільки вимагає високого рівня музично-педагогічних компетенцій та навичок у викладанні вокалу. Розглянемо поняття педагогічної майстерності та її важливість у роботі викладача вокального класу мистецької школи.

Педагогічна майстерність – це складний синтез педагогічних знань, практичних навичок, особистісних якостей та професійної етики. Це вміння ефективно організовувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня, створювати сприятливу атмосферу для навчання та розвитку.

У викладача вокального класу педагогічна майстерність включає:

- *глибокі професійні знання.* Викладач повинен мати відмінне розуміння вокальної техніки, музичної теорії, репертуару та музично-історичного контексту. Ці знання є основою для якісного навчання учнів;
- *уміння використовувати різноманітні методи та прийоми навчання.* Кожен учень має свої особливості та швидкість навчання. Викладач повинен бути готовим до адаптації методів навчання для досягнення найкращого результату;
- *врахування психологічних особливостей учнів.* Розуміння психології дітей та підлітків допомагає створити сприятливу атмосферу на уроках та підтримати позитивний розвиток особистості;
- *уміння мотивувати та інспірувати.* Викладач вокалу повинен надихати учнів на творчість, розвивати їхню музичну особистість та віру у власні можливості.

У мистецькій школі, де навчання вокалу відбувається на високому професійному рівні, педагогічна майстерність викладача відіграє критичну роль. Вона забезпечує ефективність навчального процесу та розвиток музичних здібностей учнів.

Перш за все, педагогічна майстерність дозволяє викладачу вокалу ідентифікувати потенціал кожного учня та враховувати його індивідуальність. Використання різноманітних методів та підходів дозволяє забезпечити найефективніший спосіб навчання для кожного учня.

Крім того, викладач з високою педагогічною майстерністю може вдатися до мотиваційних методів, які стимулюють інтерес та бажання учня до вокальних занять. Такий підхід сприяє формуванню постійної мотивації до вдосконалення своїх навичок.

Звертаючись до складників, запропонованих І. Зязюном [22], визначимо наступні елементи педагогічної майстерності:

- професійні знання, необхідні для якісного викладання предмету, знання різноманітних методик, основ педагогіки та вікової психології;
- володіння педагогічними техніками;
- наявність здібностей до педагогічної діяльності;
- педагогічна спрямованість особистості викладача.

Проте, з огляду на тематику нашого дослідження, до педагогічної майстерності викладача вокального класу належать: майстерне володіння голосом та наявність власного виконавського досвіду. Фахове розв'язання педагогічних задач, творчий підхід до вирішення завдань, ефективне досягнення поставлених цілей навчального процесу забезпечують зовнішній прояв майстерності викладача. З внутрішньої точки зору педагогічна майстерність це функціонуюча у постійній взаємодії система знань, вмінь та навичок, психологічних процесів, властивостей особистості, необхідних для забезпечення виконання педагогічних завдань.

Майстер – це «той, хто досяг досконалості» [46]. Відповідно, педагог-майстер це фахівець високого рівня, майстер своєї справи, який досконало володіє певними знаннями та навичками, що проявляється у здатності використовувати їх на практиці.

Унікальним прикладом володіння педагогічною майстерністю у вітчизняній педагогіці є діяльність А.С. Макаренка, який зумів з важких,

скалічених долею дітей створити дивовижний колектив, виховати в них почуття самоповаги, любові до себе, до праці, до рідної землі.

Професійні знання, їх практична спрямованість та актуальність виступають формотворчим чинником у діяльності педагога. Важливою характеристикою професійних педагогічних знань є їх комплексність та інтеграція. Насамперед, це здатність педагога синтезувати власні знання, необхідні для навчання. Стрижнем синтезу виступають процеси вирішення педагогічних завдань, здійснення самоаналізу, що зумовлює необхідність переосмислення психологічної сутності явищ, вибору способів взаємодії виходячи з пізнання законів формування особистості. Вирішення кожного педагогічного завдання актуалізує всю систему педагогічних знань педагога, які виявляються в своїй неподільності та єдності. Окрім комплексності та узагальненості, професійні знання педагога повинні формувати індивідуальний стиль роботи.

Ще один елемент педагогічної майстерності – форма організації поведінки викладача. Знання та здібності без умінь, без володіння педагогічними методиками та виконавською технікою, неможливі. Без них неможливі високі результати діяльності педагога.

Педагогічна техніка – це сукупність способів та прийомів, що підвищують ефективність застосовуваних принципів, засобів та методів виховання та навчання. Ще К. Станіславський говорив, що мало таланту – потрібна техніка. Сам тому професійна майстерність викладача характеризується бездоганною технікою. Велике значення педагогічній техніці надавав А. С. Макаренко. Він писав: «Не може бути добрим вихователем той, який не володіє мімікою, який не може надати своїй особі необхідного виразу або стримати свій настрій. Вихователь повинен так поводитися, щоб кожен його рух виховував, і завжди повинен знати, чого він хоче зараз і чого не хоче» (*пер. Авт.*) [3].

Педагогічна техніка включає вміння керувати собою та взаємодіяти у процесі вирішення педагогічних завдань. Таким чином виділяються дві групи

умінь: перша група умінь – володіння своїм тілом, емоційним станом, технікою мови; друга – дидактичні, організаторські вміння, володіння технікою контактної взаємодії та ін.

Критеріями майстерності педагога виступають:

- доцільність діяльності (спрямованість);
- продуктивність (результат: рівень знань, вихованості учнів);
- оптимальність (вибір засобів для навчання);
- творчість (зміст діяльності).

Як і будь-яка інша, педагогічна діяльність включає такі компоненти: мета, засоби, об'єкт, суб'єкт, який відрізняється своєю специфікою.

Мета діяльності викладача спрямована на всебічний розвиток особистості учня. Педагогічна діяльність сприяє здійсненню соціальної наступності поколінь, включенню молоді до системи соціальних зв'язків, що допомагає реалізовувати природні можливості людини в оволодінні суспільним досвідом.

Управління діяльністю іншої людини (виховання, навчання) можливе завдяки тому, що мета педагога завжди об'єктивується в майбутньому учня. Усвідомлюючи складність такого процесу, педагоги вибудовують логіку своєї діяльності з опорою потреби учнів, в чому і проявляється рівень педагогічної майстерності. Специфіка мети педагогічної діяльності вимагає від вчителя особистісного прийняття соціального завдання суспільства, коли його цілі «відбиваються» у педагогічній позиції викладача. Мета навчання потребує творчого розуміння конкретних педагогічних завдань; вміння враховувати інтереси дитини та перетворювати їх на задані цілі навчальної діяльності. Учень, як співучасник педагогічного процесу, що має свої цілі, мотиви, особливу поведінку, як активна істота з неповторними індивідуальними якостями, з власним розумінням подій, що відбуваються в процесі педагогічної діяльності є одночасно об'єктом та суб'єктом. Він може ставитись по-своєму до педагогічного впливу, сприймаючи його через свій внутрішній світ та свої установки. Педагог має справу з людиною,

особистістю, що постійно змінюється, росте, індивідуумом, для якого не підходять шаблонні підходи та стереотипні дії. Такий процес потребує постійного творчого пошуку та вдосконалення.

Одночасно з педагогами на учня діє все навколишнє середовище, соціокультурні процеси, часто стихійно, багатопланово, в різних напрямках. Тому педагогічна праця передбачає аналіз та коригування всіх впливів, у тому числі вихідних від самого вихованця, тобто. організацію виховання, перевиховання та самовиховання особистості учня.

Суб'єкт – це той, хто впливає на вихованця, – педагог, батьки, друзі, однолітки. Основним інструментом впливу виступає особистість викладача, його знання та вміння. Якщо учень не сприймає педагога, критично ставиться до його знань, вчинків, тоді він чинитиме опір його впливу. Справжнім вихователем стає лише той, хто надає позитивний морально-естетичний вплив на особистість, що можливо лише за умови постійного самовдосконалення педагога

Важливими для розуміння процесу удосконалення педагогічної майстерності є поняття педагогічних здібностей, які в рамках означеного процесу вимагають постійного розвитку.

Вчені різних галузей сьогодні інтенсивно займаються поглибленим дослідженням проблеми спеціально-педагогічних здібностей, процесу їх розвитку, здійснюють їх класифікацію. У психолого-педагогічній літературі найчастіше відзначаються наступні види педагогічних здібностей:

- *дидактичні* – це основа педагогічної майстерності, здібності, які становлять основу процесу викладання матеріалу учням доступно, чітко, ясно. Використовуючи дидактичні здібності, вчитель вміє використати винахідливість, щоб викликати розумову активність школярів, внести у навчально-виховний процес щось нове, незвичайне, що зачіпає як розум, так і почуття;
- *організаторські* – проявляються, по-перше, у здатності організувати учнів, залучити їх до різних видів спільної діяльності, створити колектив

і зробити його інструментом формування комунікативних якостей особистості. По-друге, ці здібності дозволяють вчителю якісно організувати навчальний процес. Результатом застосування організаторських здібностей особистості виступають дисциплінованість в освітньому процесі, пунктуальність, уважність до деталей;

- *комунікативні* – здібності, що дозволяють встановлювати правильні взаємини з учнями, що породжує в останніх довіру та доброзичливість, готовність слідувати за педагогом, виконувати його зауваження. Комунікативні здібності взаємодіють з організаторськими та разом забезпечують належний вплив на учнів, сприяють фаховому управлінню дитячим колективом, роблячи його творчо цілісним, з правильними міжособистісними зв'язками;
- *перцептивні* – здібності, що лежать в основі вміння проникати у внутрішній світ дитини. Перцептивні здібності озброюють вчителя «іншим баченням», умінням вловлювати тонкі та дуже складні зміни в психічному стані учня. Перцептивні здібності виступають основою живого контакту вчителя та учнів, сприяють формуванню довіри та авторитету;
- *сугестивні* – володіння твердим вольовим словом та авторитетом для досягнення потрібного результату впливу Сугестивні здібності — це здатність навіювати. Тому вони тісно пов'язані з якостями особистості вчителя, його переконаністю у правоті своїх дій та вчинків. Можна сказати, що між авторитетом особистості та сугестивними здібностями існує діалектичний взаємозв'язок. Але авторитет має йти від дітей. Авторитет «згори», тобто нав'язаний, до навіювання не призводить, однієї вимогливості та жорсткості впливу досягти не можна;
- *науково-пізнавальні* – це здатність самовдосконалення, оволодіння новою інформацією, сучасними технологіями та знаннями, які допомагають якісно провадити навчальний процес, вільно володіти навчальним матеріалом та професійного його використовувати, творчо, послідовно

підходити до проблем, які ставить перед ними навчально-виховна процес. Серед провідних здібностей виділяють також емоційну стійкість та оптимістичне прогнозування. Важливо зауважити їх інтеграційний характер, тісні психологічні зв'язки, що сприяє компенсації відсутніх чи слаборозвинених здібностей іншими якостями особистості та особливостями психічних процесів.

У дослідженнях В. Антонюк велика увага приділяється визначенню компонентів професійності як особистісного показника розвитку. Компоненти професійної діяльності в межах удосконалення навичок визначаються у наступних чинниках:

- багатоаспектність вокальної діяльності: виконання вокальної музики з використанням різних манер голосоутворення (академічної, народної, естрадної тощо); корекція вокальної діяльності з урахуванням виконавчих та педагогічних завдань;
- мобільність зміни режимів роботи голосу: володіння вміннями та навичками роботи голосу у вокально-мовному та мовному режимах, аналіз та корекція голосової діяльності у всіх режимах роботи голосу;
- педагогічна спрямованість вокальної діяльності: освоєння теоретичного, методичного матеріалу;
- володіння вокально-педагогічними вміннями;
- високі голосові навантаження, що вимагають спеціальних знань, умінь, навичок, професійних компетенцій, аналізу голосової діяльності та самостійної роботи з голосом, здатних забезпечити стабільність якісних характеристик та здорового стану голосу.

Спів – це психофізіологічний процес, у цьому він докорінно відрізняється від інших видів виконавської діяльності, для якої потрібні музичні здібності, слух, пам'ять тощо. Саме для того, щоб навчитися керувати своїм організмом, фізіологією, надзвичайно необхідний психологічний чинник. Саме тому вокал – це складний психо-фізіологічний процес. Формування вокальних навичок здійснюється при комплексному

вирішенні низки завдань, таких як єдність технічного та художнього розвитку, що реалізується послідовно та паралельно, з урахуванням індивідуальних особливостей учня.

Важливим фактором вдосконалення педагогічної майстерності є педагогічні умови, зокрема суб'єктивні та об'єктивні вимоги та передумови, реалізуючи які викладач досягає поставленої мети у своїй роботі при найбільш раціональному використанні сил та засобів [57]. Взнявши за основу зміст даного визначення, ми частково підкоригували б його, уточнивши, що мова йдеться про організацію на навчальному занятті суб'єкт-суб'єктних відносин; активне занурення учнів у творчу діяльність; формуванні у них пізнавальних здібностей, інтересу, вміння аналізувати, узагальнювати; вміння культивувати свою самостійну позицію та відстоювати її; обов'язковому здійсненню зворотного зв'язку.

Педагогічно доцільний діалог між педагогом та учнями – одна з найважливіших умов, які диктує нам сьогоденне життя. Ця умова несе в собі великий педагогічний потенціал, підказує викладачеві, як орієнтуватися в освітніх стандартах, як складати робочі програми, як готуватися до проведення навчального заняття та проводити його, як дидактично правильно застосовувати не тільки методи, а й технології, особливо інтерактивні, і, звісно, – як оцінювати результат навчання, використовуючи психолого-педагогічні критерії.

Звернімо увагу на досвід роботи педагогів класу сольного співу щодо визначення педагогічних умов у процесі підготовки вокалістів. Так, увага педагога зосереджена на головному – контролі деталей вокального виконання творів учнями. Викладач має можливість своєчасно виявляти та виправляти технічні помилки та нерівності у вокальній техніці, стежити за правильністю співацької позиції учня. Саме з огляду на цей процес важливою умовою професійного розвитку є удосконалення педагогічної майстерності, зокрема навичок спостереження та аналізу. Лише маючи достатньо

виконавського досвіду, педагог зможе вчасно виявити та коректно виправити помилки.

Таким чином, відмінними рисами сучасного педагога-майстра є:

- постійне самовдосконалення;
- самокритичність;
- ерудиція;
- висока культура праці.

У процесі удосконалення професійної майстерності важливого значення набуває філософський принцип «Подібне створюється подібним»:

- моральність учня формується моральністю вчителя;
- знання знанням;
- майстерність майстерністю.

Саме тому для оволодіння педагогічною майстерністю потрібно багато працювати над собою. Важливо систематично готуватись до кожного навчального заняття, постійно працювати з новинками педагогічної літератури, витягуючи з них нове, що вимагає практичної перевірки та застосування. Опанувати секрети педагогічної майстерності можна лише при систематичній та творчій діяльності, оволодінні об'єктивними закономірностями навчання та виховання, інноваційними педагогічними ідеями та принципами, постійному підвищенні кваліфікації. Вирішальне значення при цьому мають самоосвіта та самовиховання.

Успіх педагогічної діяльності визначається насамперед ступенем професійної підготовленості викладача. У міру накопичення досвіду формуються оптимальні прийоми роботи, приходить педагогічна та виконавська майстерність, напрацьовується фонд поведінкових програм, що дозволяють швидко адаптуватися до будь-якої учня, виникає легкість у роботі зі учнями з особливими потребами. Набуваючи педагогічного досвіду, удосконалюючи майстерність, необхідно постійно аналізувати власний досвід, уникаючи стереотипів.

Спілкування як невід'ємна складова навчання це складний, багатоплановий процес встановлення та розвитку контактів між людьми, що породжується потребами спільної діяльності. Здатність до спілкування завжди вважалася найважливішою людською якістю. Умовами, що забезпечують успішність взаємодії викладача з учнями, є довіра дитини до викладача та наявність духовного потягу. Довірчий характер взаємовідносин складається, як правило, не стихійно, його потрібно формувати, завоювати. Іноді допомогою в цьому процесі може стати природна комунікабельність, але краще знати низку правил для створення обстановки довіри: визнання самостійності учня, повага в ньому особистості, прояв педагогічного оптимізму - не поспішати з оцінкою навчальних можливостей дитини, пам'ятаючи, що він навчається і може бути навчений; не демонструвати свою вченість, вміти зберігати довірену таємницю, виявляти у відносинах зі учнями терпимість, чесність, поважати національні традиції, звичаї, психологічні особливості та виключити повчальність. Викладачі із стійко позитивним типом взаємин відрізняються педагогічною спрямованістю діяльності, широтою знань, ерудицією, глибокою майстерністю володіння предметом, гнучкістю мислення, потребою у неформальному спілкуванні з дітьми. Хорошого викладача завжди пов'язує з взаємна симпатія. А діти завжди відчують та цінують у своїх викладачах щирість, заражаючу захопленість улюбленою справою, глибокі та різнобічні знання, що далеко виходять за рамки навчальних потреб, енциклопедизм, педагогічний такт, поважне ставлення до людської гідності, індивідуальність та яскравість вигляду викладача. Ефективність педагогічної діяльності та рівень професійної кваліфікації педагога визначається методикою викладання дисципліни.

Методична робота є одним із показників ефективності педагогічної діяльності та характеризує рівень професійної кваліфікації викладача. У роботах вчених методична майстерність розуміється як високий ступінь педагогічної вмінності, досконале володіння всією сукупністю

діагностичних, орієнтовно-прогностичних, конструктивно-проектувальних, організаторських, інформаційно-пояснювальних і т.д. умінь та навичок.

Майстерність — це не тільки знання, а й творче втілення практично всього арсеналу засобів, прийомів і методів, які витікають з законів виховання. Сукупність властивостей особистості, набутих у процесі її досвіду, вищий рівень освоєних професійних умінь у цій галузі на основі гнучких навичок забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності та визначають успіх викладацької діяльності.

Усі значені вище елементи педагогічної майстерності як невід'ємні складними професійної діяльності потребують постійного удосконалення. З метою повноцінного забезпечення означеного процесу, процес підвищення кваліфікації здійснюється в профільних установах, на курсах підвищення кваліфікації, інститутах післядипломної освіти тощо. Цим забезпечується доступність процесу удосконалення та фаховий підхід до забезпечення принципу неперервності навчання.

Діяльність системи підвищення кваліфікації створює можливість поєднати всі смислові компоненти, які забезпечують високий рівень розвитку цілісного комплексу спеціальних компетенцій, набутих у системі підвищення кваліфікації та дозволяють реалізовувати власну професійну компетентність у реальній практиці.

Мотиваційна практико-орієнтована підготовка викладачів з вокалу закладів мистецької освіти дозволяє виявити навчально-освітні перспективи: цільову, діяльнісну, педагогічну, змістовно-технологічну, оціночну. Теоретично обґрунтовано розвиток професійної компетентності педагогів вокалу закладів мистецької освіти, що зумовлює конкретну структуру цього процесу в системі підвищення кваліфікації, дозволяє моделювати ціннісний стан суб'єктивних якостей викладацького складу, що забезпечує ефективність сприйняття досліджуваних дисциплін міждисциплінарного характеру, підготовки. Особистісно-орієнтований підхід забезпечує зміст, ціннісні підстави та зміст діяльності викладачів системи підвищення

кваліфікації та проявляється в організації спільного процесу з педагогами з вокалу установ додаткової освіти, що реалізується з метою, педагогічних задачах, дидактичних засобах, які забезпечують технологічність навчально-творчої та інших видів діяльності.

Особистісно-орієнтований підхід оптимізує педагогічну авторську модель підвищення кваліфікації педагогів вокалу за сукупністю вокально-виконавчих та вокально-педагогічних компетенцій. Діагностика компонентів розвитку професійної компетентності педагогів вокалу установ додаткової освіти є сукупність взаємозалежних засобів освоєння освітніх програм для професійного зростання на основі адекватних критеріїв, показників та оцінок.

Підвищення кваліфікації педагогів вокалу закладів мистецької освіти дозволяє створити особисту концепцію (модель) взаємодії з навколишнім світом, учнями. Виходячи з цього, відбираються певні діагностичні інструменти, рівні, програми, модулі, форми диверсифікованої діяльності, які повинні цілісно виявити як внутрішній план розвитку особистості, так і зовнішній, що полягає у підвищенні кваліфікації.

В умовах сьогодення актуальності набуває процес самовдосконалення, який дозволяє, з огляду на власні потреби та недоліки, визначені в процесі самоаналізу, виявити провідні вектори власного розвитку. Саме процес самостійного оволодіння сучасними інформаційними технологіями, які в умовах сьогодення стали одним із найбільш затребуваних засобів провадження освітнього процесу, набув значного поширення серед педагогів з огляду гостру необхідність провадження навчального процесу в сучасних умовах та зважаючи на відсутність інших альтернативних можливостей навчання.

Суттєвим недоліком такого процесу є відсутність фіксації та відповідних офіційних документів, які підтверджують проходження певного курсу чи оволодіння зазначеними навичками. В такому випадку тільки результат навчального процесу, зокрема успіхи та досягнення учнів стає

показником фаховості викладача та доцільності використання нових знань та вмінь в роботі з учнями.

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо важливість процесу удосконалення педагогічної майстерності для підвищення якості мистецької освіти, продовження навчального процесу в дистанційних умовах та забезпечення вільного доступу до освіти для усіх дітей, не залежно від їх місця проживання, індивідуальних вад чи особливостей. Демократизація навчального процесу як характерна риса сучасної мистецької освіти сприяє формуванню таких важливих якостей особистості як лояльність, толерантність та комунікабельність, що набуває своєї актуальності в умовах соціокультурних перетворень у національній свідомості.

1.2 Досвід удосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу у світлі наукових праць

В сучасному світі, де культура та мистецтво мають значення не тільки в естетичному, але й в освітньому просторі, педагогічна майстерність викладача вокалу набуває особливого значення. Високий рівень професійної та педагогічної компетентності є ключовим фактором у формуванні музичних навичок та творчого потенціалу молодих музикантів. Однак, як сам по собі досвід вказує, удосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу вимагає систематичної роботи та поглибленого дослідження в цій сфері, що розглядається у світлі наукових праць.

Наукові праці стають цінним ресурсом для викладача вокалу, дозволяючи систематизувати та розширити свої знання у сфері музично-педагогічної діяльності. Перш за все, вони надають можливість ознайомитися з останніми дослідженнями в галузі музикознавства, вокалу та педагогіки, що дозволяє оновити та поглибити методичний арсенал викладача. Крім того, наукові праці дозволяють отримати інформацію про нові підходи до навчання, розробити власні методи та прийоми, адаптовані до потреб та особливостей конкретних учнів.

У сучасних наукових працях, присвячених вокальній педагогіці, виявляються ключові аспекти, спрямовані на розкриття потенціалу вокальних виконавців та оптимізацію навчального процесу. Зокрема, дослідження в сфері голосу та техніки співу дозволяють розглянути механізми формування вокальних навичок та виправлення можливих проблем [2, 5, 12, 21, 22].

Додатково, наукові праці присвячені психологічним аспектам вокальної педагогіки, де розглядаються питання мотивації, психоемоційного стану учнів та методики психологічної підтримки.

Завдяки науковим дослідженням в галузі музично-педагогічної діяльності, викладач може впроваджувати інноваційні методи навчання вокалу. Це може включати в себе використання сучасних технологій у навчальному процесі, експерименти зі звучанням та різні форми артистичного виконання.

Звертаючись до питання майстерності викладача вокалу, з педагогічної точки зору важливо звернути увагу на удосконалення педагогічних компетентностей, проте неправильним, на нашу думку, було б нівелювання виконавської майстерності вокаліста. Тому важливо було визначити рівень дослідженості поставленої проблеми в її різних аспектах.

Питанням розвитку професійно-педагогічної компетентності, як важливого чинника підвищення якості освіти займається Міністерство освіти і науки України, розробляючи низку нормативно-правових актів, спрямованих на її регулювання. Зокрема, Закон України “Про вищу освіту” (2014 р.), “Про наукову і науково-технічну діяльність” (2016 р.), Постанови Кабінету Міністрів “Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників” (2019 р.), проекту Концепції розвитку освіти на 2015–2025 рр., Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р., Стратегії Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 р. (2020 р.), Національної рамки кваліфікацій України (2011 р.) покладені в основу розробки концепції розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів. З огляду на постійні реформи в галузі мистецької

освіти, як початкової так і вищої, процес вдосконалення професійних навичок викладачів виступає одним з пріоритетних напрямків.

Державна служба якості освіти України сьогодні виступає основною інституцією, діяльність якої спрямована на пошук шляхів вдосконалення педагогічної майстерності. Постійно розвиваючись, розробляючи нові критерії оцінювання та вимірювані індикатори якості навчання, служба виступає важливим формотворчим фактором, тим самим формуючи актуальні передумови для удосконалення педагогічної майстерності викладачів.

Ряд вітчизняних та закордонних науковців вітчизняних і зарубіжних науковців досліджували проблему побудови концепцій формування професійних компетентностей фахівців (С. Артюх, Л. Банашко, В. Введенський, Ю. Вінтюк, М. Ільязова, Б. Кришук, О. Севастьянова, В. Стрельников, С. Філатов та інші). Важливу думку висвітлено у дослідженні колективу українських науковців [5, с. 1–2], які до завдань формування досліджуваної компетентності педагогів відносять: забезпечення застосування самоактуалізації та самоорганізації; становлення професійної культури педагога; формування ключових компетенцій і професійної мобільності; організацію дидактико-методичної підтримки; активізацію соціальної активності, тим самим визначаючи пріоритетні напрями процесу вдосконалення педагогічної майстерності.

Проблему розвитку педагогічної майстерності викладачів музичних дисциплін вищих навчальних закладів України розглядають у своєму монографічному дослідженні сучасні вітчизняні науковці Т. В. Котирло та Н. О. Філіпчук [27]. Наукова робота складається з чотирьох розділів, кожен з яких розглядає різноманітні аспекти розвитку музичної освіти та педагогічної майстерності викладачів музично-педагогічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів.

Перший розділ присвячений вивченню розвитку педагогічної техніки викладачів, аналізу педагогічної техніки викладачів як складника педагогічної майстерності, особливостям використання техніки в навчанні диригуванню,

методи підготовки студентів до роботи над музичним твором, специфіку педагогічного керівництва музичною творчістю студентів, взаємозв'язок педагогічної техніки з педагогічними технологіями та інші аспекти.

Розділ II аналізує культурно-історичні передумови розвитку музичної освіти в західній частині України протягом першої половини ХХ століття. Цей розділ охоплює різні етапи становлення музичної освіти, досліджує рівень впливу культурних та суспільно-політичних факторів на цей процес, а також роль вітчизняних культурно-освітніх діячів у становленні та розвитку мистецько-педагогічної освіти в Західній Україні.

Розділ III присвячений особливостям становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців у музичному мистецтві на теренах Західної України протягом першої половини ХХ століття. Він розглядає специфіку становлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців, проблеми, які виникали, а також роль музичних товариств у цьому процесі.

Розділ IV вивчає зміст та організацію підготовки фахівців з музичного мистецтва у вищих навчальних закладах Західної України протягом першої половини ХХ століття. Це включає українську народну пісню як основу змісту музичної освіти, методи підготовки майбутніх музикантів та їх зв'язок із сучасною музично-педагогічною практикою.

Кожен розділ охоплює широкий спектр аспектів музично-педагогічної діяльності в професійній підготовці майбутніх викладачів та музикантів у вищих навчальних закладах України [27].

Надзвичайно важливий внесок у формування та розвиток вітчизняної педагогіки здійснили К. Ушинський та А. Макаренко, заклавши міцний фундамент для сучасної педагогіки. Науковці, предметом дослідження яких є їх педагогічний досвід, ідеї, концепції сьогодні складають питому частку, тим самим стверджуючи актуальність їх ідей сьогодні [8, 8, 24, 39].

К.Д. Ушинський заклав основи спеціального вивчення людини як тієї, що виховується та вихователя з метою узгодити педагогічну теорію та практику з природою людини. Він вів педагогіку до ідеалу антропологічного

універсалізму: все знання про людину – про душу, про тіло, про людське суспільство – має бути фундаментом для педагогіки.

Ушинський був першим, хто виділив виховання як головний чинник людського розвитку. Синтез наукових знань про людину був потрібен Ушинському як докази могутньої сили виховання. Такий синтез був особливо необхідний для формування нового підходу до розвитку, рушійними силами якого є взаємозв'язок фізичного, розумового і морального начал. Підхід до людського розвитку з погляду виховання як головного чинника розвитку передбачає осмислення виховання з позиції внутрішніх законів розвитку. Педагогічна антропологія – науковий подвиг Ушинського, значення якого зростає з прогресом науки й справи виховання. Аж до революції 1917 р. і якийсь час після неї в нашій країні розвивалася школа педагогів-антропологів та психологів, послідовників Ушинського [8].

Усі визнають, що виховання потребує терпіння, дехто вважає, що для нього потрібні вроджена здатність і вміння, тобто навик, але дуже не багато хто прийшов до переконання, що крім терпіння, уродженої здібності та навички необхідні ще та спеціальні знання.

Схожу проблему піднімав Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка на обласній науково-практичній конференції «Шляхи вдосконалення педагогічної майстерності викладачів мистецьких шкіл в умовах трансформаційних викликів сьогодення», проведеної у 2020 році. Конференція об'єднала багато талановитих викладачів, що поділилися своїм досвідом та практичними методиками. Презентовані тези охоплюють широкий спектр аспектів навчання мистецьких дисциплін, включаючи різноманітні підходи до вивчення музики, нотної грамоти та розвитку виконавських навичок гри на різних музичних інструментах.

Представлені тези відображають важливі аспекти методичної роботи з учнями мистецьких шкіл. В ракурсі нашого дослідження осягнемо наступними:

- *розвиток музичних навичок.* Різні аспекти вивчення інструментів, включаючи уроки сольфеджіо, вивчення інтервалів, читання нот та роботу над технікою виконання;
- *використання народної та української музики.* Застосування фольклорних елементів для збагачення навчання та розвитку музичного смаку учнів;
- *методика викладання вокально-хорових дисциплін.* Робота над вокальними техніками, формуванням дихання та вокальних навичок учнів, а також особливості роботи з ансамблями [54].

Ці матеріали допомагають обміну досвідом між викладачами, сприяючи подальшому розвитку методичної майстерності у викладанні мистецьких дисциплін. Проте, в поданих матеріалах не досліджуються власне «шляхи» вдосконалення педагогічної майстерності у глобальному розумінні що підкреслює актуальність нашого дослідження [54].

Важливого наукового значення у дослідженні педагогічної майстерності набуває дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Н. А. Овчаренко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» [33]. Монографія зосереджена на комплексному аналізі процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Робота структурована у шість розділів, кожен із яких розкриває важливі аспекти дослідження, роблячи акцент на методологічних, історичних, педагогічних та практичних аспектах цієї теми.

Перший розділ роботи визначає методологічні засади дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Тут розглядається науковий тезаурус, концепція та специфіка педагогічної та вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Другий розділ присвячений історико-педагогічному аналізу підготовки вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в Україні. Цей розділ також розглядає проблеми фахової підготовки до вокально-

педагогічної діяльності у педагогічній теорії та огляд сучасного стану професійної підготовки.

Розділ 3 порівнює підготовку майбутніх вчителів музики до вокально-педагогічної діяльності в зарубіжних країнах, таких як країни Європейського Союзу, США та інших країнах.

У четвертому розділі визначаються концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема обґрунтовується структура вокально-педагогічної діяльності та сучасна вітчизняна модель професійної підготовки.

У п'ятому розділі автор розглядає організаційно-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, включаючи форми, методи та засоби професійної підготовки.

Розділ 6 описує організацію та проведення педагогічного експерименту, а також аналіз результатів цього експерименту разом з прогностичними напрямками розвитку.

Загалом, ця монографія є комплексним та глибоким аналізом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, пропонує фаховий теоретичний фундамент та надає практичні рекомендації для вдосконалення процесу навчання [34].

В. Антонюк у своєму посібнику «Постановка голосу» [1] вперше серед вітчизняних вокалістів – педагогів звертається до питання педагогічної майстерності. Перенесення власного досвіду в наукову стезю стало основою для розробки унікальної лінгвокультурної теорії сольного співу та власної фонопсихолінгвістичної методикою навчання вокальній майстерності [44].

Таким чином, проведений аналіз нормативно правових актів, спеціальних досліджень, присвячених визначенню сутності й особливостей побудови концепцій формування професійної, педагогічної, психолого-педагогічної компетентності фахівців різних профілів дає можливість стверджувати, що, незважаючи на зростаючу кількість подібних досліджень, у науковій літературі не виявлено відповідної концепції розвитку професійно-

педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти, що й спонукає нас до проведення самостійного дослідження.

До питання розв'язання проблеми формування особистісних якостей музиканта-педагога важливу роль зверталися багато вітчизняних дослідників Т. Благова [6], Н. Дем'яненко [14], В. Доронюк [15], І. Зязюн [21, 22, 23] у своїх працях детально розглядають музично-педагогічну діяльність в контексті загальних проблем музичної освіти. О. Джура та І. Чернявська досліджують історичний аспект підготовки музиканта. Роботи І. Грінчук, В. Крицького, Е. Ткач, С. Торічної зосереджені на аналізі проблем набуття різних умінь, необхідних для успішної діяльності музиканта.

Загалом, дослідження особистісних якостей музиканта отримали велику увагу у працях І. Веденіна, Н. Зелінської, О. Прудникової, В. Самітова, П. Харченко, Т. Шевченко, Н. Язикової. Однак варто відзначити, що ці дослідження не надають достатньо цілісного аналізу розвитку особистісних якостей музиканта-педагога у історичному контексті. Недостатньо враховується роль національних традицій у формуванні вітчизняної системи підготовки майбутніх музикантів-педагогів.

Такий недолік створює актуальну проблему, яка вимагає подальших досліджень та визначення більш продуктивних форм професійної підготовки музиканта-педагога. Ці дослідження повинні охоплювати не лише наявність професійних знань та умінь, а й спрямовуватися на розвиток установки на особистісне самовдосконалення через виявлення власних здібностей та можливостей, а також формування адекватної самооцінки, етико-естетичних установок та загального світогляду.

Отже, наукові праці в сфері музично-педагогічної діяльності є невід'ємною частиною удосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу. Вони надають можливість оновити та поглибити знання, розробити власні методики та впровадити інноваційні підходи у навчальний процес. Такий підхід сприяє формуванню високопрофесійного викладача вокалу

мистецької школи, який надихатиме та розвиватиме творчі можливості своїх учнів.

Висновки до розділу 1

Педагогічна майстерність, як невід'ємна частина освітнього процесу є важливою складовою фахової компетентності викладача мистецької школи. Визначивши важливість проблеми формування педагогічної майстерності викладачів у вітчизняній педагогіці ми сформуваємо поняття педагогічної майстерності та відзначили, що ця якість визначається єдністю знань, навичок та особистісних якостей викладача, і є ключовою для ефективної педагогічної діяльності.

Дослідники сьогодні активно розглядають тенденції змін у вокальній педагогіці, зокрема зміну критеріїв оцінки ефективності та вимог до педагогічної діяльності. Зауважено, що сучасні викладачі виявляють тенденцію до самоаналізу своєї роботи, підвищення наукомісткості та розвитку творчої позиції в професійній діяльності.

Виокремлення складників педагогічної майстерності викладача, включаючи професійні знання, володіння педагогічними техніками, здібності до педагогічної діяльності та педагогічну спрямованість особистості викладача дає нам змогу зосередити увагу на дослідженні процесів вдосконалення окремих компетенцій, тим самим більш ґрунтовно визначити компоненти професійності.

Визначивши специфіку педагогічної майстерності викладача вокального класу, де основними аспектами є майстерне володіння голосом та власний виконавський досвід ми виявили зовнішній прояв педагогічної майстерності.

Загалом, у викладацькій діяльності надзвичайно важливими є поняття комплексності та інтеграції професійних знань. Це відзначається, як синтез різноманітних знань, спрямованих на вирішення педагогічних завдань, і формування індивідуального стилю роботи викладача. Наголошуючи на

важливості розвитку внутрішньої системи знань, навичок, психологічних процесів та особистісних властивостей для ефективного виконання педагогічних завдань ми сформуваємо поняття про педагогічну майстерність, що стало основою для подальшого дослідження.

Педагог-майстер – це фахівець, який досяг досконалості в своїй діяльності та володіє не лише професійними знаннями та навичками, але і здатністю використовувати їх на практиці.

Педагогічна майстерність викладача вокального класу є важливим чинником у навчанні та розвитку музичних здібностей учнів. Вона об'єднує глибокі професійні знання, вміння використовувати різноманітні методи навчання та враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Педагогічна майстерність створює умови для ефективного та індивідуального навчання вокалу в мистецькій школі, сприяючи розвитку музичної особистості кожного учня.

РОЗДІЛ II.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНОГО КЛАСУ МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

2.1 Важливість самоосвіти у професійному зростанні викладача-вокаліста

Професія викладача-вокаліста є відповідальною та високоспеціалізованою, вимагаючою поєднання таланту, професійних навичок та педагогічної майстерності. Однак, у світі музичної освіти постійно змінюються підходи та методи навчання. Тому, важливість самоосвіти у професійному зростанні викладача-вокаліста набуває особливого значення.

У світі музичної педагогіки надзвичайно важливо бути в курсі останніх тенденцій та досягнень. Саме самоосвіта дозволяє викладачам вокалу долучати до свого арсеналу нові методики навчання, вивчати сучасні тенденції у вокальній техніці та педагогіці.

Наприклад, вивчення новітніх технологій у музичній освіті дозволяє впроваджувати інтерактивні та ефективні засоби навчання. Це може бути використання комп'ютерних програм для аналізу голосу, відео-уроків, онлайн-ресурсів та інше. Саме самостійне вивчення нових інструментів дозволяє викладачеві бути більш ефективним у навчанні своїх учнів.

Самоосвіта не тільки дозволяє оновлювати знання, але й сприяє поглибленню педагогічної майстерності викладача-вокаліста. Вона допомагає розробляти та впроваджувати ефективніші методи навчання, адаптувати підходи до потреб кожного учня.

Наприклад, вивчення психологічних аспектів музичної освіти дозволяє краще розуміти потреби та можливості учнів, а також допомагає вирішувати труднощі у навчанні.

Самоосвіта також грає важливу роль у особистісному рості викладача-вокаліста. Вона дозволяє розширити горизонти, поглибити розуміння музики

та вокальної майстерності. Це, в свою чергу, сприяє розвитку творчого потенціалу та надає можливість надихати учнів на досягнення високих результатів.

Суть процесу самоосвіти полягає в тому, що педагог самостійно здобуває знання з різних джерел, використовує ці знання у професійній діяльності, розвитку особистості та власної життєдіяльності.

Які ж ці джерела самоосвіти:

- радіо і телебачення;
- друковані джерела (методичні, науково-популярні, публіцистичні);
- мережа Інтернет;
- аудіо- відео-інформація на різноманітних носіях;
- курси підвищення кваліфікації;
- круглі столи, семінари, науково-практичні конференції;
- майстер-класи;
- заходи, спрямовані на обмін досвідом;
- екскурсії, подорожі;
- відвідування театрів, музеїв, концертів, вистав тощо.

У загальному випадку всі джерела поділяються на джерела знань, що сприяють особистісному зростанню, та джерела, що сприяють професійному зростанню, але вони можуть сприяти першому і другому одночасно.

Самоосвітня робота педагогічних працівників спрямована, перш за все на покращення якості навчання та виховання, на вирішення практичних завдань, що забезпечують дієвий взаємозв'язок навчально-виховного та виробничого процесів, підвищення їх методичної майстерності. Але, яким би не був високий рівень здібностей викладача чи майстра до самоосвіти, не завжди цей процес реалізується на практиці. Причини, які найчастіше називають педагогічні працівники, – відсутність часу, стимулів, брак джерел інформації та ін.

Самоосвіта всім своїм змістом має сприяти досягненню кінцевих результатів практичної діяльності педагогічних працівників забезпечуючи:

- успішний пошук та впровадження найбільш ефективних шляхів вдосконалення навчально-виховного процесу та виховання учнів на основі широкого застосування в навчальному процесі нових методів навчання, сучасних технічних засобів;
- організацію планування навчально-виховного процесу відповідно до його педагогічної логіки та дидактичних принципів;
- розробку заходів щодо активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх самостійності та підвищення якості одержуваної ними професійної підготовки;
- вдосконалення змісту навчальних планів та програм та розробку на цій основі конкретних заходів щодо реалізації сучасного змісту навчання з урахуванням специфіки фаху, що вивчається, нової техніки та технології;
- встановлення та забезпечення ефективних зв'язків між викладанням фахових дисциплін, концертною діяльністю та позакласною виховною роботою.

Самоосвіта має на меті перш за все підвищення кваліфікації викладачів, безперервне оновлення педагогічних компетенцій, необхідні для реалізації завдань, що продиктовані освітніми реформами. Таким чином, можна виділити основні напрямки самоосвіти:

- професійні (фах);
- комунікативні (спрямовані на учнів та їх батьків);
- психологічні (імідж, спілкування, мистецтво впливу, лідерські якості);
- методичні (педагогічні технології, форми, методи навчання);
- правові;
- інформаційні технології;
- іноземні мови тощо.

Всі форми самоосвіти можна умовно поділити на дві групи: індивідуальна та групова. В індивідуальній формі ініціатором є сам педагог, але керівники методичних і адміністративних структур можуть ініціювати та стимулювати цей процес. Групова форма у вигляді діяльності методичного об'єднання, семінарів, практикумів, курсів підвищення кваліфікації забезпечує зворотний зв'язок між результатами індивідуальної самоосвіти та самим педагогом. Проаналізуємо найчастіше використовувані форми організації самоосвіти, відзначивши їх переваги і недоліки.

Курсова підготовка в інститутах підвищення кваліфікації. Головна перевага такої форми самоосвіти – можливість отримання кваліфікованої допомоги від спеціаліста-викладача, а також можливість обміну досвідом між колегами.

Недоліки: епізодичність курсів; час проведення - у навчальний період, що тягне за собою великі зміни в режимі роботи всього навчального закладу; якість лекційного матеріалу, який часто залишає бажати кращого, тому що немає серйозного вивчення потреб педагогів та диференціації з урахуванням потенціалу слухачів.

Здобуття другої вищої освіти чи другого фаху(спеціальності). Перевагою можна вважати наявну можливість вибудовувати індивідуальну траєкторію освіти, структура більшості програм має модульний характер: одні обов'язкові для вивчення, інші припускають індивідуальний вибір, проте основним недоліком такої освіти є нестача у педагогів вільного часу та вартість навчання.

Дистанційні курси підвищення кваліфікації, конференції, семінари, олімпіади та конкурси. Головні переваги такої форми самоосвіти: можливість пройти їх у зручний для освітян час; можливість вибору теми з цікавим та найбільш актуальним для конкретного педагога питанням. Недоліки: найчастіше дистанційні курси проводяться на платній основі; документи, що підтверджують факт проходження дистанційного навчання, найчастіше не

мають юридичної сили, тобто їх не враховують під час проведення чергової атестації.

Індивідуальна робота з самоосвіти може включати:

- науково-дослідну роботу з певної проблеми;
- відвідування бібліотек, вивчення науково-методичної та навчальної літератури;
- участь у педагогічних радах, науково-методичних об'єднаннях;
- відвідування уроків колег, обмін думками з питань організації занять, змісту навчання, методів викладання;
- теоретичну розробку та практичну апробацію різних форм уроків, позакласних заходів та навчальних матеріалів.
- мережеві педагогічні співтовариства – нова форма організації самоосвіти вчителів. Мережева педагогічна спільнота – це інтернет-ресурс, створений для спілкування однодумців, педагогів різних регіонів нашої країни, які бажають поділитися досвідом, посперечатися, розповісти про себе, дізнатися про потрібну інформацію. Головні переваги цієї форми самоосвіти: методична допомога є персональною та адресною; обмін досвідом здійснюється між освітянами-практиками; попросити та отримати консультацію можна у зручне для педагога час.

Кожна діяльність безглузда, якщо в її результаті не створюється якийсь продукт, чи немає якихось досягнень. І в особистому плані самоосвіти педагога обов'язково має бути список результатів, які потрібно досягти за певний термін. Цими результатами самоосвіти педагога на певному етапі можуть бути:

- підвищення якості викладання предмета (вказати показники, яким буде визначатися ефективність та якість);
- розроблені або видані методичні посібники, статті, підручники, програми, сценарії, дослідження;
- розробка нових форм, методів та прийомів навчання;

- розробка дидактичних матеріалів, тестів, наочностей;
- вироблення методичних рекомендацій щодо застосування нової інформаційної технології;
- створення комплектів педагогічних розробок;
- публічні виступи, концертна діяльність;
- проведення тренінгів, семінарів, конференції, майстер-класів,
- узагальнення досвіду з досліджуваної проблеми (теми).

Важливе значення у процесі самоосвіти має планування самостійної роботи педагогічних працівників професійного навчального закладу. Особистий творчий план самоосвіти не є обов'язковим документом і не підлягає затвердженню та контролю адміністрацією, але такий план особливо необхідний практичним працівникам і, насамперед, - педагогам-початківцям. В особистих творчих планах враховуються особливості кожного педагога, рівень його педагогічної та професійної кваліфікації.

План складається виходячи з індивідуальних інтересів та можливостей конкретного викладача. План самоосвіти педагога повинен включати: список літератури, яку планується вивчити; форми самоосвіти; термін завершення роботи; передбачувані результати (підготовка доповіді, виступ на засіданні методоб'єднання, поурочне планування, опис досвіду роботи, оформлення результатів у вигляді звіту. Система самоосвітньої роботи педагога передбачає:

- поточне та перспективне планування;
- підбір раціональних форм та засобів засвоєння та збереження інформації;
- оволодіння методикою аналізу та способами узагальнення свого та колективного педагогічного досвіду;
- поступове освоєння методів дослідницької та експериментальної діяльності.

Самоосвіта педагога – цілеспрямована пізнавальна діяльність, керована самою особистістю, з метою придбання систематичних знань у галузі педагогіки [18]. Ця діяльність включає в себе наступні етапи:

1. Вибір напрямку самоосвіти.
2. Формулювання мети та завдань самоосвіти.
3. Визначення кола джерел інформації.
4. Вибір форми самоосвіти.
5. Упорядкування плану самоосвіти.
6. Визначення результату самоосвіти.
7. Аналіз та оцінка діяльності у процесі самоосвіти, підготовка звіту.

Удосконалення якості навчання та виховання у мистецькій освіті безпосередньо залежить від рівня підготовки педагогів. Безперечно, що цей рівень має постійно зростати, і в цьому випадку ефективність різних курсів підвищення кваліфікації, семінарів та конференцій невелика без процесу самоосвіти педагога.

Самоосвіта є необхідною умовою професійної діяльності педагога. З огляду на те, що суспільство завжди пред'являло і пред'являтиме до викладачів найвищі вимоги, удосконалення майстерності є невід'ємною складовою викладацької діяльності. Для того, щоб навчати інших, потрібно знати більше, ніж всі інші. Важливо зауважити, що педагог повинен вчитися всьому постійно, тому що в особах його учнів перед ним щороку змінюються часові етапи, поглиблюються і навіть змінюються уявлення про навколишній світ.

Самовдосконалення має бути невід'ємною потребою кожного педагога. Визначимо складові цієї потреби, мотиви, що спонукають викладача вокалу до самоосвіти:

- *щоденна робота з інформацією*. Готуючись до заняття, концерту, відкритого уроку, заходу та ін. виникає необхідність пошуку та аналізу нової інформації;

- *бажання творчості.* Педагог – професія творча. Викладач вокалу у мистецькій школі – це свого роду митець, який постійно в пошуку: нового репертуару, нових методик, нових творчих ідей;
- *стрімкий розвиток сучасної науки,* особливо психології та педагогіки. З розвитком цифрових технологій все більшого значення набуває важливість інтеграції науки в освіту;
- *зміни у житті суспільства.* Ці зміни насамперед відбиваються на учнях, формують їх світогляд, і дуже часто впливають на формування образу педагога;
- *конкуренція.* Не секрет, що багато батьків, які приводять дитину в мистецьку школу приходять саме до конкретного викладача, спираючись на відгуки знайомих;
- *матеріальне стимулювання.* Категорія педагога, думка атестаційної комісії, премії, надбавки, а можливо навіть звання та державні нагороди – все це залежить від кваліфікації та майстерності. Без постійного засвоєння нових знань цього не досягти.

З огляду на вищесказане, можна визначити наступні завдання в рамках самоосвіти викладача вокалу у мистецькій школі: вивчення та впровадження нових педагогічних технологій, форм, методів та прийомів навчання; відвідування уроків колег, участь в обміні досвідом; періодичне проведення самоаналізу своєї професійної діяльності; удосконалювати свої знань в галузі класичної та сучасної психології та педагогіки; постійний інтерес до сучасного економічного, політичного та культурного життя. Невід’ємною складовою педагогічної майстерності є постійний розвиток своєї ерудиції, естетичної та загальної культури.

На різних етапах професійного розвитку педагога самоосвіта має пріоритетні змістовні аспекти. Початківцю педагогу самостійна робота з самоосвіти дозволяє поповнювати і конкретизувати свої знання, здійснювати глибокий і детальний аналіз ситуацій, що виникають у роботі з дітьми.

Педагог зі стажем має можливість не лише поповнити скарбничку своїх знань, а й знайти ефективні, пріоритетні для себе прийоми розвиваючої та корекційної роботи з дітьми та батьками, опанувати елементарну діагностичну та дослідницьку діяльність.

Таким чином, самоосвіта в сфері музичної педагогіки є необхідним елементом професійного зростання викладача-вокаліста. Вона дозволяє підтримувати високий рівень професійної компетентності, поглиблювати педагогічну майстерність та розвивати творчий потенціал. Самоосвіта є ключем до успіху у сфері музичної освіти та впливає на формування високоякісного музичного навчання.

2.2 Навчальний репертуар як показник педагогічної майстерності викладача вокального класу

Повноцінне та якісне вокальне навчання в класі сольного співу забезпечується продуманим репертуаром, що відповідає як співочим віковим особливостям і можливостям, так і індивідуальним завданням, які вирішуються при вихованні конкретного виконавця-вокаліста з урахуванням динаміки його співочого, психологічного, особистісного розвитку. Для формування основних професійних якостей виконавця-вокаліста в першу чергу слід орієнтуватися на навчальний репертуар, який називається вокально-педагогічним репертуаром.

Під навчальним репертуаром нами розуміється сукупність творів, що вивчаються в класі сольного співу, призначених для розв'язання вокально-педагогічних завдань. Педагогічно доцільний навчальний вокальний репертуар, що відповідає як віковим особливостям учня, так і його індивідуальним здібностям та можливостям, дозволяє забезпечити системність та якість накопичення знань, формування вокально-виконавчих навичок, розвитку артистичних сценічних здібностей [58].

Наприклад, музика бароко (арієти, мадригали, канцони) сприяє вихованню художнього смаку, культури голосоведення, формуванню рівності

регістрового звучання учнів, прилучає їх до виконання творів іноземними мовами. Досить широким може бути виконання зразків вокальної театральної музики – від оперної музики та музики до драматичних спектаклів до творів у жанрі сучасного мюзиклу та рок-опери, які викликають підвищений інтерес у сучасної молоді до вокальної творчості.

Традиційно навчальний (вокально-педагогічний) репертуар також включає вокалізи, класичні романси, опрацювання народних пісень, твори сучасних композиторів. Принципами формування навчального репертуару у процесі професійної підготовки педагога-вокаліста ми вважаємо:

- доступність;
- природовідповідність;
- художньо-образну яскравість;
- відповідність індивідуальним особливостям учня;
- продуктивність для вирішення конкретного вокально-виконавського завдання або подолання наявної проблеми [33].

Це означає, що при формуванні вокально-педагогічного репертуару необхідно враховувати загальне коло знань та уявлень учнів у галузі культури та мистецтва, наявний у них рівень навичок музичного сприйняття, розуміння музичного мови та виразних засобів музики.

Працюючи над творами з вокально-педагогічного репертуару не варто звужувати можливості вокального навчання лише до формування вокально-технічних навичок. В.Антонюк наголошувала, що «заняття над музичним твором рекомендується вести у двох планах: з одного боку, працюючи над художнім виконанням твору, а з іншого – працюючи над ним суто технічно, тобто хіба що переконструювавши цей твір у вокаліз» [1, с. 56].

У зв'язку з цим слід акцентувати увагу на музично-мистецькій стороні роботи над виконанням вокального твору, яка в той же час перетинається з якісним володінням вокально-виконавськими навичками – чіткою дикцією та

правильною артикуляцією, що забезпечує донесення до слухача розбірливого вокального слова; виразною інтонацією та фразуванням тощо.

У процесі вивчення різножанрового та різностильового навчального вокального матеріалу формуються основи виконавчої культури, що створюють умови для подальшого розвитку творчої особи педагога-вокаліста. Тематика творів повинна відображати зрозумілі та доступні для переживання явища дійсності, що навчається, виражати почуття, що відповідають рівню його сприйняття.

На початковому етапі навчання у класі сольного співу В. Антонюк [1], П. Голубєв [10] та ін. рекомендують підбирати навчальний репертуар відповідно до співацького діапазону, який не слід відразу ж «тягнути» вгору чи вниз. Репертуар також повинен бути досить різноплановим, давати можливість розширити уявлення учня про зміст музики, її зв'язки з навколишнім життям, ознайомити його з різними музичними жанрами, їх інтонаційно-образними особливостями, дозволити відчутти і реалізувати у власному вокальному виконанні смислові зв'язки музики та слова. Іншими словами, важлива функція навчального вокального репертуару – пізнавальна, що сприяє формуванню музичного кругозору майбутнього педагога-вокаліста. Для реалізації цієї функції у повному обсязі необхідні пояснення до музичного образу вокального твору, щоб його виконання було осмисленим та відчутним.

Одним із найважливіших аспектів навчання у класі сольного співу є забезпечення постійного органічного зв'язку кожного вокальної навички з вокальним словом, що і становить сутність професійного та виразного вокального виконавства:

- звукоутворення та слово;
- дихання та слово;
- чітка артикуляція та слово (чітка вокальна артикуляція та дикція);
- вокально-слухові уявлення та чисте інтонування слова;
- емоційний посил та виразне спів.

Саме цим слід керуватися в виборі методичних прийомів під час роботи над навчальним вокальним репертуаром [17].

Пояснимо сутність цього органічного зв'язку докладніше.

Слово та звукоутворення. Органічний зв'язок слова зі звуком, його правильне формування досягається, коли невиправдано гучний спів, недбале ставлення до слова не суперечать законам співочого розвитку. Співочий звук, сформований при середній силі гучності, ясному, виразному виголошенні вокального слова, має дзвінкість, рівність. Він виходить за хорошої рухливості м'якого піднебіння, при рівномірному коливанні голосових зв'язок, спокійному, рівному диханні.

Від самого початку навчання важливо виховувати функціонально правильний звук, для чого варто використовувати м'яку атаку. При м'якій атаці відбувається природна, узгоджена робота всіх органів голосоутворення, що забезпечується виразним, спокійним виголошенням слова. Тверда атака при формуванні слова, якщо вона використовується не як прийом активізації вимови або як засіб виразності, а стає типовою, є протиприродною для положення гортані: постійний, жорсткий акцент «смикає» її догори, порушуючи нормальне функціонування.

Якщо звук набув рівності на всьому робочому діапазоні, то, розучуючи твір, можна стежити за збереженням високого резонування під час руху мелодії як зверху, так і знизу нагору. Не можна допускати лише зайвої напруги або млявості, а також неточності у формуванні голосних та приголосних звуків [17].

Чітка вокальна артикуляція та дикція. Від манери вимови залежить правильне формування співочого звуку. Розбірлива вимова слів тексту, чітка дикція важливі для правильного звукоутворення та є необхідною умовою виразності виконання. При нерозбірливій вимові слів не може сформуватися правильний співочий звук. Якщо артикуляційний апарат напружений (що буває при форсованому співі), надмірно розкривається рот або «затиснута» (не опускається вільно) нижня щелепа, то глотка стискається, а язик піднімається

«горбом», корінь язика тягне його вниз і він тисне на горло, що заважає правильного формування звуку. Ясна, виразна і чітка вимова голосних і приголосних можлива лише при повній свободі апарату.

Вимова у співі будується на загальних правилах орфоєпії. Розбірливість тексту залежить головним чином від виразного виголошення приголосних. За даними акустики, приголосні звуки мають меншу гучність, ніж голосні. Тому потрібно збільшити гучність приголосних, щоб зрівняти їх з голосними, що досягається більшою ясністю їх вимови (але без перебільшення).

Вокальне слово та дихання. Робота над формуванням звуку вокальної мови невіддільна від роботи над розвитком співочого дихання. На початковому етапі вокального навчання вокалісти ще не спроможні рівномірно використовувати свою рухову енергію, тому типовими є перевантаженість вдиху, напруженість звучання, нерівний видих, поштовхами та ін. [3].

Для академічного вокалу надзвичайно важливий розвиток у виконавця вміння робити невеликий, спокійний вдих, не піднімаючи плечей, правильність якого перевіряється відчуттям пояса, що як би розширився. На підставі цього необхідно, наприклад, при розучуванні нескладних вокалізів вчити учня робити помірний вдих через ніс і, зберігаючи вдихальну установку, економно витратити взяте повітря відповідно з вокальною фразою. Регулярний спів вправ та вокалізів з послідовним та поступовим їх ускладненням призводить до помітних позитивних змін у характері дихальних рухів[17].

Інтонування та формування вокально-слухової навички. Як відомо, голос безпосередньо пов'язаний зі слухом, він не може функціонувати без слуху. Через діяльність органів голосоутворення у дитини формуються слухові моделі, тому для розвитку координації внутрішнього слуху та голосу необхідно навчити виконавця представляти майбутнє вокальне звучання, тобто навчити його свідомому інтонуванню.

Емоційний посыл та виразне виконання. Здатність управління звукоутворенням та виразністю співу взаємопов'язані та підпорядковуються загальноестетичним законам та завданням вокального навчання.

Робота над навчальним вокальним репертуаром у процесі підготовки майбутнього педагога-вокаліста здійснюється на основі вищезгаданих взаємозв'язків вокально-виконавчих навичок з виразними словом.

При підборі творів для розучування в класі сольного співу насамперед слід враховувати комфортний для виконання діапазон, на всьому просторі якого можна досягти грамотного звукоутворення і звуковедення, правильного фразування, гарного мікстового звучання, а також уважного відношення самого учня до виразного виконання.

Крім того, твори підбираються з точки зору доступності та виразності мелодики та динамічної палітри, можливості виконання та вираження драматичних кульмінацій, напружених у динамічному та теситурному відношенні.

У процесі вокальної підготовки учні разом із педагогом вирішують безліч складних завдань, пов'язаних із формуванням вокально-виконавчих навичок, тому особливе навантаження падає на вибір репертуару, основу якого мають становити класичні твори. Шкода, яка може бути завдано вокальному розвитку виконавця внаслідок використання репертуару, що перевищує його реальні можливості, описано педагогами та методистами досить докладно (В. Антонюк, П. Голубєв і т.п.).

Підбираючи навчальний репертуар для занять у класі сольних співів, можна орієнтуватися на рекомендації В. Антонюк [1], яка відзначає невиправдано раннє включення до педагогічного репертуару оперних арій, романсів композиторів XIX–XX ст., які мають драматичний, трагічний, філософський зміст, що пояснюється, по-перше, педагогічною недоцільністю, а по-друге, неможливістю досягти потрібного зразка вокального звучання.

Важливе місце у навчальному вокальному репертуарі займають вокалізи, які виступають як сполучний етап між роботою над вправами та

вокальними творами. Переважними та поширеними у вокально-педагогічній практиці тут є вокалізи Ф. Абта, які дозволяють з урахуванням індивідуальності учня підібрати твір з робочим діапазоном, плавним рухом мелодії з посильними стрибками, різноманітним ритмічним малюнком. У цьому вони дають можливість розвивати як кантиленне звучання, а й рухливість співочого голосу. Активне формування комплексу вокально-виконавчих навичок на матеріалі вокалізів надалі представляє учням можливість вільно освоювати складніший і глибший вокальний репертуар [10].

Незважаючи на те, що барокові арії, порівняно з оперними аріями ХІХ–ХХ ст., припускають спокійне, камерне виконання, пофарбоване піднесеним настроєм, їхня виконавська техніка складна і надає можливості для вирівнювання вокального звучання, формування навички кантилени, оволодіння економним витрачанням видиху.

Важливим компонентом навчального вокального репертуару також є твори композиторів-класиків, які мають яскраву образність, виражені стильовими особливостями, що сприяє формуванню вокально-виконавчих навичок учнів та збагачує їх виконавський та педагогічний досвід.

Вокально-виконавчі та образно-змістовні особливості камерних вокальних творів вимагають активної роботи дихання, тонкого вокального слуху, гарної артикуляції, а також емоційності та артистизму, що дозволяє вважати їх ефективними для вдосконалення вокально-виконавчих навичок та готовності до вокально-педагогічної діяльності, які є важливими професійними якостями майбутнього педагога-вокаліста. Для учнів, які оволоділи основними вокально-виконавськими навичками, має відбутися поступова зміна вокального педагогічного репертуару, пов'язана з переходом до творів з більш серйозним змістом, розгорнутим фразуванням, більш складною мелодикою та ритмікою тощо.

Особливої уваги у процесі вокальної підготовки заслуговують народні пісні та твори сучасних композиторів.

Народні пісні, що виконуються в академічній манері, орієнтовані на спів округлим звуком з величезним переважанням змішаного звукоутворення.

Що ж до музики сучасних композиторів, вона необхідна як для вокального, але і для загального музичного та особистісного розвитку педагога-вокаліста, оскільки відображає час, образність, сучасні ритми та мелодійні звучання. Але тут є певні проблеми.

Якщо при виборі творів класичного академічного репертуару основним принципом є відповідність вокально-технічної складності можливостям учня, оскільки їхня художньо-естетична цінність перевірена часом, то вибір творів сучасних композиторів повинен враховувати їх художні достоїнства, яскравість образності, змісту, стилістики.

У зв'язку з цим досвідчені педагоги не рекомендують включати до репертуару, які займаються академічним вокалом, пісень у форматі «масових жанрів», розрахованих на естрадну манеру виконання, використання мікрофона, специфічне аранжування.

У зв'язку з цим при виборі навчального репертуару слід звертати першочергову увагу на мелодику, яка має бути корисною для формування вокально-виконавчих навичок та академічної манери співу:

- розспівність, звук, що «плється»;
- відсутність мелодійних фраз, в яких переважають звуки нижнього та верхнього ділянок діапазону (щоб не провокувати на «відкритий» чи форсований звук);
- доступний діапазон;
- текст, доступний для виразного артикулювання.

Насамкінець слід зазначити, що в процесі професійної вокальної підготовки у майбутнього педагога-вокаліста відбувається формування не тільки співочих навичок, але та музичних здібностей, музичного мислення, художнього смаку та естетичних уявлень, сценічності та артистизму, тому від вибору вірного навчального (вокально-педагогічного) репертуару залежить як

спеціальне вокальне, так і особистісне розвиток педагога-вокаліста, збереження здоров'я його співочого апарату. Це забезпечує вирішення посильних завдань, поступове цілеспрямований розвиток на основі освоєння вокальної музики різних стилів, жанрів та епох.

Підсумовуючи, варто зазначити, що музична педагогіка є складною та відповідальною сферою, де викладач повинен бути не лише віртуозним музикантом, але й кваліфікованим педагогом. Одним із ключових аспектів його професійної діяльності є формування репертуару для учнів.

Кожен учень – це індивідуальна музична особистість з унікальними можливостями та особливостями голосу. Важливо, щоб викладач умів підібрати репертуар, який найкраще підходить кожному учневі. Це вимагає від викладача глибокого розуміння та аналізу вокальних можливостей кожного учня.

Педагогічна майстерність викладача проявляється в його здатності розширювати горизонти учнів через різноманітний репертуар. Важливо включати в програму навчання різні жанри та стилі музики, щоб розвивати не лише технічні навички, а й музичний смак та культуру виконавця.

Крім голосових можливостей, важливо враховувати індивідуальні музичні уподобання та інтереси учнів. Викладач повинен бути відкритим до нового та готовим досліджувати разом з учнем різноманітні жанри та композиторів.

Репертуар виконавця – це не лише набір пісень для виконання, а й засіб виховання та розвитку учня. Він може включати в себе музичні твори з важливими соціокультурними та моральними посланнями, що сприяє формуванню учня як високоморальної особистості.

Репертуар викладача вокального класу є своєрідним відбитком його педагогічної майстерності та глибокого розуміння потреб та можливостей учнів. Важливо, щоб викладач виявляв творчість та гнучкість у виборі репертуару та надавав кожному учневі можливість розкрити свій музичний потенціал. Таким чином, навчальний репертуар, який освоюється в класі

сольного співу, повинен відповідати вокально-технічному рівню того, хто навчається, рівню його художнього розвитку, бути посильним, доступним, розвиваючим, емоційно привабливим, сприятиме розширенню музичного світогляду, збагачуючи естетично-художній та вокальний досвід майбутнього педагога-вокаліста.

Вокальна робота над навчальним репертуаром створює умови для свідомого застосування вокально-виконавчих навичок у даному процесі:

- реєстрів голосу;
- співочого дихання;
- артикуляції;
- дикції;
- звуковисотного та вокального слуху.

Сукупність знань, умінь та застосування вокально-виконавчих навичок у роботі над навчальним репертуаром надалі складають основу для формування та вдосконалення професійних якостей педагога-вокаліста.

Підсумовуючи, зазначимо, що різноманітний співочий репертуар дозволяє використовувати музику різних музичних стилів, жанрів та епох, що сприяє розвитку голосу в учнів, формуванню естетичного смаку та кругозору. В той же час різноманітність репертуару допомагає викладачам формувати в учнів техніку виконання, роблячи акцент на різних аспектах співу (тембр, діапазон, дикція, дихання тощо). Звернення до творів різних жанрів та стилів сприяє музичному розвитку учнів, розширює їхнє уявлення про музику та допомагає розвивати музичний смак. Різноманітний репертуар дозволяє сформувати індивідуальний підхід до кожного учня, визначати його голосові можливості та особливості, які будуть безпосередньо впливати на результативність навчання. Децентралізація освіти та розробка індивідуальних планів навчання, що враховують можливості та потреби кожного учня, сприяє більш ефективному розвитку його вокальних навичок.

Індивідуальний підхід дозволяє стимулювати розвиток голосу учня, надаючи йому відповідні завдання та рекомендації для покращення навичок.

Відповідно до цих принципів, різноманітність репертуару та індивідуальний підхід допомагають викладачам вокалу ефективно навчати учнів, сприяючи їхньому розвитку як музикантів та формуванню стійких вокальних навичок.

2.3 Значення концертно-виконавської діяльності в удосконаленні педагогічної майстерності викладача вокального класу

Виконавство – найважливіша здатність музиканта-вокаліста, що визначає перспективу його професійного і особистісного розвитку. Виступати перед публікою означає бути відкритим до нових знань, вражень, відчувати потребу у поповненні свого інтелектуального багажу, розвивати свої природні здібності, набувати нового досвіду, вбирати в себе найцінніше з досвіду попередніх поколінь. Все це разом узятє визначає динаміку розвитку пізнавального потенціалу особистості, суб'єкта. У педагогіці переважно розглядається проблема навчання щодо учнів. Однак дана проблема має місце і в контексті питань, пов'язаних із підвищенням професійної майстерності викладачів.

Удосконалення педагогом майстерності на сцені – найважливіша складова професійної педагогічної діяльності. Прагнення до безперервного саморозвитку та вдосконалення професійних умінь та навичок, збагачення індивідуального досвіду, розширення інформаційного поля, яким має володіти кожен викладач, є важливим критерієм, що визначає його професійна компетентність, якісна основа його професійної діяльності.

Найважливішу роль в галузі підвищення викладачем своєї майстерності відіграє методична робота. Зміст методичної роботи дуже багатогранний: відкриті уроки, круглі столи, творчі звіти, методичні розробки, складання програм, хрестоматій, репертуарних планів, участь у

науково-практичних конференціях, майстер-класи, концерти класу, участь у концертах, конкурсах, сольні концерти.

Неабияку роль у питаннях удосконалення професійної майстерності педагога вокального класу грає його виконавська діяльність. З професійної точки зору надзвичайно важливо з початком викладацької діяльності продовжувати навчання, самовдосконалення. І найбільш поширеною формою «підтримки» власного голосового апарату в тонусі є концертно-виконавська діяльність.

Багато дослідників звертали свою увагу на цю проблему, зокрема К. Д. Ушинський зазначав: «Без особистої праці людина неспроможна йти вперед; не може залишатися на одному місці, але має йти назад» (*пер. Авт.*) [Error! Reference source not found., с. 339-340]. Відомий піаніст, педагог, методист, А. Д. Алексєєв зазначав: «Один із важливих засобів підвищення педагогом своєї майстерності – систематична робота за інструментом та виконавська діяльність. Той, хто має значний концертний досвід, буде зовсім інакше викладати, ніж той, хто цього досвіду не має. Той, хто може добре виконати твір, буде над ним і з учнем працювати глибше та цікавіше того, хто сам твір не грав...» [27, с. 281]. В. Г. Антонюк у своїх дослідженнях так само звертає увагу на важливість концертно-виконавської діяльності викладача по класу вокалу. На її думку, з позиції полікультурних зв'язків виконавська діяльність педагога повинна займати провідну роль в системі як професійної майстерності вокаліста так і викладача по класу вокалу зважаючи на сам процес викладання [2].

Така детальна ілюстрація поглядів на проблему виконавської діяльності педагога-музиканта підтверджує обґрунтованість поставленої проблеми та вимагає зміни існуючої дійсності в бік безперервного вдосконалення педагогами своєї виконавської майстерності.

Звичайно ж, докладне вивчення психологічних основ різних видів діяльності музиканта говорить про те, що не кожен музикант може стати концертуючим артистом [2]. Для цього мають бути певні психологічні

причини. Крім того, існує ціла низка життєвих обставин, які прямо і опосередковано впливають на вибір музикантом роду діяльності або тих, хто віддає перевагу певній музичній спеціалізації: викладач, сольний виконавець, артист ансамблю, концертмейстер. Велику роль, безумовно, відіграють особисті переваги людини, схильність до виконавської чи педагогічної діяльності.

Проте, вибір людиною педагогічної професії, пов'язаної з мистецтвом виконання, не позбавляє його можливості не вдосконалювати свою виконавську майстерність, оскільки це безпосередньо впливає і визначає його педагогічну майстерність.

Підготовка програм та виступи на концертній сцені дають змогу педагогу підтримувати форму, збагачувати свій професійний досвід, розширювати репертуар, по-новому розкривають його, дають можливість самореалізації, вдосконалення своєї професійної майстерності. Дуже багато дають виступи викладачів юним музикантам. Відвідування таких концертів має величезний виховний вплив на учнів. Вони вбирають ту атмосферу творчої наповненості, що панує на концертах, збагачують свій слухацький досвід, заражаються ентузіазмом, енергією для досягнення своїх яскравих музичних вершин, здійснення своїх музичних задумів. Слухаючи музичні твори у виконанні педагогів, учні одержують емоційний заряд та стимул для подальших занять. Концерти педагогів активно розвивають такі особистісні якості учнів – волю, цілеспрямованість у досягненні поставленої мети, подолання труднощів на шляху до здійснення своєї мрії. Такий досвід для них є дуже цінним. Слухаючи, розмірковуючи, аналізуючи, пізнаючи нове – так розвивається їхній музичний світогляд, слухацька культура, творча фантазія, ініціатива.

Важливим вектором концертно-виконавської діяльності є ансамблеве виконання. Особливо це актуально для викладачів вокальних та хорових класів, оскільки саме вони виховують майбутнього музиканта не тільки як соліста, а й ансамбліста.

На наш погляд, ансамблева діяльність дуже багато дає педагогу-музиканту у сфері професійного та особистісного збагачення. Вона позитивно впливає не лише на якість власне виконавської бази педагога, а й, крім того, розвиває здатність до діалогу, уміння будувати стосунки з колегами на основі творчої взаємодії та співробітництва, збагачує професійну культуру та професійний досвід педагога, що дає можливість пошуку творчого рішення на основі взаємообміну думками, що, у свою чергу, сприятливо позначається на індивідуально-особистісній системі методичних прийомів.

У процесі ансамблевої діяльності педагогів спільні зустрічі, репетиції можуть стати майданчиком для обговорення найрізноманітнішого кола питань, пов'язаних із різними педагогічними проблемами. Акцентування уваги у ході репетицій ансамблевих творів на різних професійних аспектах простягає нитку до внутрішньокласних проблем, що виникають у ході роботи з учнями, що дозволяє спільно виробити найбільш адекватне рішення в тій чи іншій педагогічній ситуації, а приплив нових думок та його критичний аналіз сприяє виробленню професійного мислення педагога.

Найбільш складним та одночасно максимально містким видом виконавської діяльності артиста є сольний концерт. Саме тут вся діяльність виконавця, його складна та копітка підготовча робота, спрямована на практичне освоєння музичного твору, адресована потенційним слухачам. Тому мистецьке спілкування як художня комунікація між виконавцем та слухачем – перше та необхідна умова реального буття музичного мистецтва. При цьому, як справедливо підкреслюють мистецтвознавці та педагогіки-практики (В. Г. Антонюк, П. В. Голубєв, Н. Є. Гребенюк та ін.), основною формою такого спілкування «є концертне виконання, у якому здійснюється безпосередній контакт між виконавцем та слухачами» (*пер. Авт.*) [**Error! Reference source not found.**, 130]. Найважливіша роль у цьому комунікативному ланцюжку, що функціонує в умовах проведення концерту, що належить виконавцю. Він стає не лише інтерпретатором продукту

композиторської творчості, а й «комунікатором» – людиною, яка прагне активної взаємодії зі слухацькою аудиторією за допомогою цілеспрямованої передачі їй художньої інформації, що міститься в музичному тексті, та організації на цій основі художнього спілкування з реципієнтами мистецтва та подальшого встановлення з ними «зворотного зв'язку», яка відчувається і переживається виконавцем лише на рівні емоцій [17, с. 15–18].

В умовах публічного концерту у виконавця з'являється особливий стан творчого підйому та натхнення, коли, на думку В. Антонюк «усі інтелектуальні та фізичні сили діють інтегративно, цілісно, відкриваючи перед людиною безмежні можливості самовираження» [3, 34].

Серед різновидів виступів музикантів-виконавців на сцені можна виділити збірні та тематичні концерти. Збірні концерти об'єднують під одним дахом виконавців різних жанрів та інструментальної приналежності. У таких програмах легко уживаються твори, які відносяться до різних художніх епох та музичних стилів. При вмілому складанні програми вдається нівелювати враження надмірної строкатості. У той же час для слухацькій аудиторії збірні концерти завжди цікаві та привабливі саме різноманітністю представленого у них музичного матеріалу. Ця обставина надає стимулюючий вплив на гостроту і свіжість сприйняття слухачів, дозволяючи підтримувати інтерес до концерту на належному рівні. Художня концепція збірних концертів – пошук єдності у різноманітності.

Протилежний підхід спостерігається при формуванні програм тематичних концертів. Тут ми маємо справу з пошуком можливого розмаїття вже склалося художній єдності. У даному випадку може йтися:

- а) про включення до програми концерту творів єдиної стилістичної спрямованості, написаних у різних музичних жанри;
- б) про використання у концертній програмі творів різних жанрів у межах творчості одного композитора;
- в) про виконання у концерті творів одного жанру, що належать перу різних композиторів і т. д.

Тематичні концерти виконують музично-освітню та культурно-просвітницьку функції. Знайомивши слухачів із творчістю якогось конкретного композитора або ж з творчою спадщиною тієї чи іншої композиторської школи, що розвивалася в рамках певної історичної епохи, музикант-виконавець готує ґрунт для розуміння музичного мистецтва та художньої картини світу загалом. Проте варто зауважити, що часто сам виконавець, якщо це його сольний концерт, виступає в ролі режисера, укладає програму концерту, пише сценарій, підбирає образи і т.п. Тому такі заходи вимагають не тільки високого виконавського рівня, а і володіння певними менеджерськими навичками.

При формуванні програм концертних виступів, розрахованих на широку аудиторію, слід враховувати:

- соціокультурні та вікові характеристики потенційної слухацької аудиторії;
- акустичні та інші особливості концертного приміщення;
- хронометраж концертної програми;
- календар історичних дат, пов'язаний з іменами відомих композиторів та виконавців, що є орієнтиром при складанні тематичних програм.

Особливим різновидом концертних виступів виконавців є концерти-розмови. Цей жанр, що використовує поєднання музики та слова, забезпечує максимальний психологічний контакт зі слухацькою аудиторією. Особливо це відноситься до публіки, яка є недостатньо підготовленою в музично-естетичному відношенні. Проведення концертів-розмов пред'являє до виконавця особливі вимоги. Крім чисто виконавських ресурсів, музикант повинен володіти мистецтвом розкриття художнього змісту музики, що виконується, за допомогою словесного коментаря. При цьому величезну роль відіграють стиль та техніка подання літературного матеріалу. Мова музиканта має бути ясною на думку, структурно оформленою, чіткою в артикуляційному відношенні, емоційно виразною, відповідати

загальноприйнятим літературним нормам. Виконавцю слід спеціально вчитися всьому цьому, не покладаючись лише на ерудицію, досвід та свої комунікативні здібності.

На нашу думку, для викладачів вокалу корисно відвідувати концерти за участю провідних музикознавців, слухати виступи майстрів художнього слова. Такі концерти-лекції сприяють поглибленню знань про виконувані твори, переосмисленню шедеврів світової класики, формуванню образного мислення.

Концертно-виконавська діяльність виконавця та педагога є важливим аспектом його професійного розвитку та удосконалення педагогічної майстерності. Цей аспект має значуще впливати на якість навчання та формування музичних навичок та смаків учнів вокального класу:

- *приклад для учнів.* Концертно-виконавська діяльність викладача є прикладом високого музичного майстерства та професійного вміння. Учні сприймають викладача не лише як наставника, а й як музичного авторитета, на прикладі якого вони вчать не лише техніці виконання, а й власній музичній культурі;
- *удосконалення технічних навичок.* Виступи на концертах вимагають від виконавців високого рівня майстерності та технічної вправності. Це включає в себе дотримання правильної дихальної техніки, контроль над інтонацією, використання голосових резонаторів та інші аспекти вокальної техніки. Ці навички передаються викладачем учням під час занять;
- *розвиток музичної чутливості та виразності.* Концертна діяльність вимагає від виконавця вміння виразно та емоційно виконувати музичні твори. Цей аспект є ключовим у розвитку музичної особистості учня, оскільки він навчає виражати свої почуття та емоції через музику;
- *розширення репертуару та музичного світогляду.* Участь у концертах надає можливість викладачеві ознайомити учнів з різноманітними музичними творами та жанрами. Це сприяє розширенню їхнього

музичного світогляду та допомагає визначити власні музичні уподобання;

- *сприяння самореалізації викладача.* Концертно-виконавська діяльність надає можливість викладачу реалізувати власний творчий потенціал, виразити власну музичну індивідуальність та надихнути учнів на власні творчі досягнення.

Таким чином, концертно-виконавська діяльність викладача вокального класу є невід'ємним елементом у формуванні високої педагогічної майстерності. Вона впливає на розвиток технічних навичок, музичної чутливості, виразності та розширення музичного кругозору учнів. Крім того, вона сприяє самореалізації викладача та надихає на творчість. Тому, цей аспект важливий для подальшого професійного зростання викладача вокального класу.

Висновки до розділу 2

У процесі дослідження шляхів удосконалення педагогічної майстерності ми визначили найбільш вагомий вектор, який дозволяє покращувати свої навички та вміння не перешкоджаючи педагогічній діяльності. На нашу думку саме самоосвіта є найважливішим та вкрай необхідним елементом професійного та особистісного розвитку педагога. Цей процес передбачає самостійне здобування знань, їх використання у професійній та особистісній сферах, що сприяє покращенню якості навчання, виховання та особистісного зростання.

Джерела самоосвіти включають такі засоби, як радіо, телебачення, друковані матеріали, Інтернет, аудіо-відео-інформація, курси підвищення кваліфікації, науково-практичні заходи тощо. Ці різноманітні джерела допомагають педагогам оновлювати знання та набувати нових навичок.

Самоосвітня робота спрямована на поліпшення навчання та виховання, забезпечення дієвого взаємозв'язку навчально-виховного та виробничого

процесів, підвищення методичної майстерності. Вона допомагає вчителям знаходити нові, ефективні способи підвищення якості навчання.

Самоосвіта педагогів сприяє впровадженню нових методів навчання, організації навчально-виховного процесу, розробці активних методів навчання та підвищенню якості професійної підготовки учнів.

Відкритий і постійний підхід до самоосвіти допомагає педагогам справлятися з вимогами сучасної освіти та реформами, а також розвивати свої професійні компетенції для кращої підготовки майбутніх поколінь.

Здатність до навчання є найважливішою характеристикою особистості, що визначає перспективи як професійного, так і особистісного розвитку. Вміння навчатися відкриває доступ до нових знань та досвіду, допомагає розвивати природні здібності та покращувати професійні навички.

Педагогічна діяльність є однією з ключових областей, де важливо вдосконалювати свої професійні навички. Не тільки учні, але й викладачі повинні прагнути до безперервного саморозвитку та підвищення кваліфікації для досягнення високого рівня професійної компетентності. Саме тому методична робота відіграє важливу роль у підвищенні професійної майстерності викладачів. Вона включає в себе різноманітні практики та заходи, такі як відкриті уроки, методичні розробки, участь у конференціях та майстер-класах, які сприяють обміну досвідом та вдосконаленню викладацької практики.

Виконавська діяльність, як складова методичної роботи має важливе значення для педагога вокального класу. Ця діяльність допомагає підтримувати голосовий апарат у тонусі, розвивати власні музичні навички та підвищувати професійну майстерність. Усі ці аспекти підкреслюють важливість постійного самовдосконалення для вчителів та педагогів. Здатність до навчання, прагнення до нових знань та вдосконалення професійних навичок є ключовими складовими успішної педагогічної кар'єри та особистісного зростання.

Однак не завжди процес самоосвіти реалізується повністю через відсутність часу, стимулів, доступних джерел інформації. Тим не менше, це важливий елемент у розвитку майстерності педагогів.

РОЗДІЛ III.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ

3.1 Констатувальний експеримент дослідження

Дослідження, присвячене удосконаленню педагогічної майстерності у викладачів вокалу, є актуальним та важливим аспектом в сучасній музично-педагогічній практиці. Враховуючи постійні зміни у суспільстві та сучасних вимогах до педагогічної діяльності, дослідження цього процесу є необхідним кроком у підвищенні ефективності навчання та розвитку учнів вокального класу.

Прагнучи дослідити сам процес вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу з огляду на різну вікову категорію, наявний викладацький та виконавський досвід, різний психо-емоційний стан викладачів та учнів нами було проведено експеримент, який включав в себе наступні етапи:

- визначення конкретної мети експерименту;
- вибір об'єкта та предмета дослідження;
- вибір методів дослідження;
- збір та аналіз даних;
- формулювання висновків та рекомендацій.

Метою констатувального експерименту є визначення наявних методик вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу в музичних школах, їх подальший аналіз та систематизація процесу удосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу, виявлення основних стратегій та методів, які використовуються для досягнення цієї мети. Результати експерименту набувають важливого значення з точки зору їх використання для розробки нових сучасних, більш ефективних стратегій підвищення

кваліфікації викладачів вокалу, що сприятиме покращенню рівня музичної освіти в музичних школах.

Методологія. У ході експерименту було проведено анкетування викладачів вокалу для виявлення їхнього ставлення до процесу удосконалення педагогічної майстерності та визначення основних методів, які вони використовують. Також ми використовували метод спостереження за процесами навчання та, власне, викладання вокалу. Використовуючи метод аналізу ми дослідили наявні програми, матеріали та методичні посібники, які використовують викладачі у своїй діяльності, зокрема нові навчальні програми, рекомендовані МОН. В даному дослідженні брали участь викладачі по класу вокалу мистецьких шкіл м. Чернігів та області.

Дослідження процесу удосконалення педагогічної майстерності у викладачів вокалу шляхом констатувального експерименту передбачає збір та аналіз даних щодо певних аспектів цього процесу без жодного втручання з боку дослідника. Основна мета цього експерименту - зібрати фактичну інформацію, що стосується удосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу, для подальшого аналізу та висновків. Проведений аналіз та узагальнення отриманих результатів щодо форм та процесів вдосконалення майстерності викладачів вокалу дають змогу відслідкувати як позитивні так і негативні процеси в педагогічному середовищі. Важливо додати, що опрацьовані результати експерименту сприяли розробці низки рекомендацій щодо вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу в музичних школах.

Організація та проведення дослідження на констатувальному етапі передбачали наступні етапи:

Планування дослідження. На цьому етапі ми визначали цілі та завдання дослідження, обирали методи збору інформації, розробили план дослідження.

Вибір вибіркової групи. Обираються викладачі вокалу, які стануть об'єктом дослідження. Для нас важливо було, щоб вибір був

репрезентативним, тобто включав в себе різні типи викладачів з різним досвідом, підходами до навчання тощо.

Розробка анкети. З метою дослідження основних шляхів вдосконалення педагогічної майстерності було розроблено анкету, яка враховувала б усі максимально можливі елементи вдосконалення майстерності.

За допомогою анкети ми збирали інформацію про те, як викладачі вокалу сприймають та реалізують процес удосконалення своєї педагогічної майстерності. Ця інформація стосувалась їхніх методів роботи, використання джерел самоосвіти, сприйняття важливості постійного професійного розвитку тощо.

Після збору даних ми проводили їх аналіз з урахуванням досвіду учасників опитування. На основі аналізу даних були сформовані висновки, які стосуються ефективності тих чи інших методів удосконалення педагогічної майстерності, виявлених тенденцій у підходах викладачів тощо. Зібрані нами дані та висновки об'єднуються в звіт, який описує хід дослідження, його методи, результати та висновки. Цей звіт може бути використаний для подальших наукових аналізів або рекомендацій.

Загалом, констатувальний експеримент дозволив зібрати початкову інформацію про стан і характеристики процесу удосконалення педагогічної майстерності у викладачів вокалу, яка може бути використана для подальших наукових досліджень, розробки програм підвищення кваліфікації та вдосконалення педагогічної практики. Зупинимось не результатах експерименту більш детальноше.

У експерименті взяло участь 60 викладачів вокалу з музичних та мистецьких шкіл м. Чернігова та Чернігівської області. Переважна більшість учасників експерименту має досвід педагогічної роботи понад 25-35 років педагогічного стажу, що вказує на достатній рівень професійних знань та навичок, а також на пройдені курси підвищення кваліфікації. Проте важливо звернути увагу на те, що дана категорія викладачів отримувала освіту у часи

СРСР, що певною мірою вплинуло на світогляд та розуміння понять педагогічної майстерності.

Окрему групу опитаних становлять молоді фахівці, які мають досвід викладацької роботи до 5 років, тобто представники молодшої генерації, вчорашні студенти, які за своєю сутністю більш мобільні, швидше засвоюють матеріал, адаптуються до викликів сьогодення, оволодівають новими цифровими технологіями, без яких важко уявити сьогодні процес навчання.

Важливою групою для дослідження педагогічної майстерності стали викладачі мистецьких шкіл, які мають 40 та більше років викладацького досвіду. З огляду на їх переважно поважний вік, ця категорія викладачів відрізняється консервативністю у підходах до процесу вдосконалення педагогічної майстерності, переважно застарілих та недієвих сьогодні. Проте, маючи великий досвід, ці викладачі сформували власну «школу», унікальний набір прийомів, репертуар, дослідження яких має нам змогу визначити схожі та відмінні аспекти у розумінні поняття «педагогічної майстерності».

На даній діаграмі представлено частку опитаних учасників експерименту відповідно до наявного у них педагогічного стажу.

Результати анкетування, як основного складника констатувального експерименту були нами опрацьовані та проаналізовані з урахуванням педагогічного стажу опитаних, що безпосередньо вплинуло на результати. Зупинимось на кожному з питань окремо з метою виявлення основних векторів у результатах.

Відповідно до опрацьованих анкет, маємо недостатній рівень розуміння поняття «педагогічна майстерність», що підкреслено розумінням майстерності як «багажем» лауреатів та призерів конкурсів, що викликано застарілими поглядами та критеріями оцінювання фахової майстерності. Переважна кількість опитаних учасників експерименту з 40-річним досвідом розуміють під поняттям «педагогічна майстерність» здатність викладача навчити учня, передати знання, високий рівень педагогічної культури, досвід роботи та результативність. Все це вказує на наявну проблему у старшого покоління викладачів, пов'язану, в першу чергу, з застарілими критеріями оцінки результативності викладача, де головну роль грає наявний досвід та «вміння навчити».

Група учасників експерименту з досвідом 25-35 років під поняттям «професійна майстерність» розуміє як професіоналізм, високий рівень розвитку професійних компетенцій так і особисті якості педагога, зокрема його креативність, здатність до самовдосконалення та високий рівень емпатії. З огляду на це по можемо спостерігати процес певної еволюції викладачів з професійної точки зору, які здатні відходити від шаблонного мислення, навчатися, постійно шукати щось нове, на відміну від їх колег більш старшого віку, яким притаманне шаблонне мислення.

Учасники анкетування з малим викладацьким досвідом, зокрема це групи з досвідом до 5 років розділилися у своїх судженнях щодо поняття «педагогічної майстерності». Вбачаючи у цьому понятті здатність педагога знайти підхід до кожного учня, вміння в цікавій формі донести знання, викладачі орієнтуються в першу чергу на особистість учня, тим самим

підкреслюючи важливість індивідуального підходу з урахуванням унікальності кожної дитини.

Відсутність однозначної відповіді на це питання напряму пов'язана з відсутністю конкретних вимог тим самим підкреслює важливість нашого дослідження. Саме з відсутністю глибокого розуміння поняття «педагогічна майстерність» пов'язана її другорядність, яку надають їй учасники опитування. В той же час, майже 40% опитаних надає пріоритетне значення індивідуальному підходу до учнів, проте, звертаючи увагу на стаж опитаних, це представники «молоді» серед викладачів.

Продовжуючи дослідження розуміння поняття «педагогічна майстерність» серед викладачів ми запропонували вказати власні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності. Опрацьовані результати розділилися, та в більшості своїй, не підлягають систематизації, проте, у спробі їх узагальнити ми сформуваємо наступні висновки: переважна більшість викладачів з великим стажем роботи (25-40 років стажу) вбачає процес удосконалення майстерності через напрацьований досвід, що перегукується з їх розумінням самого поняття. Тим самим не розділюючи поняття «майстерності» та шляхів її вдосконалення вони ототожнюють ці два поняття з викладацьким досвідом. Викладачі більш молодшого віку з досвідом до 5 років набагато краще орієнтуються у розумінні шляхів вдосконалення педагогічної майстерності викладачів, зокрема пропонуючи відвідувати майстер класи, семінари, різноманітні тренінги, конференції, приділяючи важливу увагу самоосвіті як основного шляху вдосконалення та розвитку. Таким чином, в результаті опрацьованих анкет учасників експерименту ми визначили відмінність у поглядах серед викладачів молодшої та старшої генерації, яка безпосередньо впливає на процес вдосконалення педагогічної майстерності.

Проте всі учасники анкетування одноголосно визнають важливість удосконалення педагогічної майстерності для викладача вокалу в мистецькій школі, але, з огляду на результати попереднього питання, кожен йде по

власному шляху. Таким чином, основна більшість опитаних (60%) розуміє під поняттям «удосконалення педагогічної майстерності» саморозвиток як викладача у музичній школі, не звертаючи увагу на вдосконалення себе як виконавця з метою підвищення свого професійного рівня.

Схожі результати показників важливості самоосвіти в процесі вдосконалення педагогічної майстерності ми отримали серед груп викладачів, розділених за педагогічним досвідом. З наявного аналізу анкетування ми можемо зробити висновок, що всі учасники анкетування одноголосно надають самоосвіті пріоритетного значення, в той же час вбачаючи самоосвіту як один з можливих шляхів вдосконалення майстерності. Проте, такі результати свідчать про певні трансформаційні зміни в свідомості, зокрема у викладачів з більшим досвідом, коли вдосконаленням їх майстерності займалися різноманітні методичні об'єднання, інститути т.п..

Думки опитуваних про важливість репертуару як показника педагогічної майстерності та особливості його формування розділились, проте більшість опитаних звертає увагу на важливість різноманітності репертуару та індивідуальний підхід до учнів з огляду на їх особливості та можливості. Проте, пріоритетне місце жодна з опитуваних груп учасників не надала співацькому репертуару, на відміну від питання самоосвіти, що в першу чергу підкреслює зміну пріоритетів та відхід від усталеного розуміння майстерності. Сучасний підхід, який в першу чергу вимагає від викладача вокалу в музичній школі особистісно орієнтованого підходу показав себе надзвичайно результативним, а децентралізація освіти, можливість самостійно розробляти програму для учнів, відповідно до їх можливостей та природних даних, підбирати репертуар на основі інтересів та можливостей дитини, а не відповідно до уніфікованих вимог дозволяють сформувати в першу чергу творчу особистість, розвинути естетичний смак та навчити володіти своїм голосом. Таким чином, різноманітність репертуару та індивідуальний підхід до учнів з урахуванням їх особливостей та голосових

можливостей є ключовими аспектами викладання класу сольного співу і в той же час є одним з показників високого рівня педагогічної майстерності викладачів по класу вокалу в музичних школах.

Концертно-виконавська діяльність є невід'ємною складовою професійного розвитку викладачів вокалу у музичних школах. Ця сфера діяльності має значущий вплив на процес самовдосконалення викладача як співака в першу чергу і, відповідно, вагомий вплив на якість навчання та формування музичних навичок учнів. Концертно-виконавська діяльність надає викладачам можливість стати живим прикладом високої музичної майстерності. Учні бачать в своєму викладачі не лише педагога, а й талановитого виконавця, що надихає їх до саморозвитку та досягнення власних висот у музиці. Участь у концертах та виступах допомагає викладачеві вдосконалити свої технічні навички виконання, що, в свою чергу, дозволяє краще передавати ці навички учням. Зокрема, переважна більшість опитаних відзначила важливість концертно-виконавської діяльності викладача для вдосконалення своєї педагогічної майстерності, що ми, відповідно, бачимо на запропонованій діаграмі. В той же час, переважна більшість викладачів не вважають необхідністю займатися викладачу концерно-виконавською діяльністю для вдосконалення своєї педагогічної майстерності, лише в разі наявності бажання та необхідності. Це дає нам можливість прийти до висновків, що більшість викладачів по класу вокалу віддають перевагу іншим видам шляхам вдосконалення своєї майстерності, не надаючи переваги концертно-виконавській діяльності

Аналізуючи результати анкетування серед запропонованих шляхів вдосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу були відвідання відвідувати майстер-класів, лекцій, відкритих уроків. Переважна більшість опитаних зацікавлена у відвідуванні такого роду занять з метою підвищення своєї кваліфікації, задля пошуку нових методів та підходів. Відвідування майстер-класів відомих музикантів та виконавців виявилось важливим для збагачення педагогічного досвіду та розширення репертуару викладачів. Вони відзначають наявну сьогодні унікальну можливість вчитися у визнаних майстрів, отримувати цінні поради щодо техніки виконання, музичної інтерпретації та педагогічних методик. Також, участь у лекціях, де висвітлюються нові тенденції у світі музичної педагогіки, аналізуються сучасні методи навчання вокалу, сприяє поглибленню теоретичних знань та практичних навичок.

Відвідування відкритих уроків, де можна спостерігати за роботою викладачів з учнями у реальних умовах, дозволяє відкривати нові підходи та методики, які можуть бути успішно впроваджені у власній педагогічній діяльності. Проте, з огляду на масштабні світові потрясіння, зокрема, карантинні обмеження та збройна агресія рф проти України, такий шлях до вдосконалення є складовою самоосвіти, що пов'язано з дистанційним

форматом проведення таких заходів. Проте цей шлях має як позитивні, так і негативні наслідки, пов'язані з частою відсутністю можливості дискусії, подальшого обговорення і т.п. Аналізуючи результати анкетування серед запропонованих шляхів удосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу, виявлено, що відвідування майстер-класів, лекцій та відкритих уроків визнано учасниками анкетування одними з найефективніших методів професійного розвитку.

Загалом, вибір цих методів вдосконалення педагогічної майстерності викладача вокалу базується на їхній практичній цінності та можливості відкрити нові горизонти у професійному розвитку.

У багатьох випадках, викладачі вокалу в музичних школах мають досвід співу у хорових колективах, що стає одним із ключових шляхів удосконалення їхньої педагогічної майстерності.

Аналізуючи результати анкетування, пов'язані з наявною концертно-виконавською діяльністю учасників експерименту були виявлені певні розбіжності, пов'язані, в першу чергу, з самим розумінням поняття «педагогічної майстерності». Так, 90% опитаних займаються концертною діяльністю в складі хорових колективів, вокальних ансамблів та сольо, с той же час не вважають концерту діяльність необхідним складником для удосконалення педагогічної майстерності.

Активна участь у хорових ансамблях дозволяє викладачам вокалу отримувати цінний досвід у сфері хорової та вокальної музики. Це є можливістю не лише для вдосконалення технічних аспектів вокальної майстерності, але й для розширення музичного репертуару та розвитку виразності голосу. Робота в колективі також сприяє розвитку музичного слуху, удосконаленню дикції та навичок роботи з ансамблем, що є надзвичайно важливим для їхньої педагогічної діяльності. Важливо розуміти, що викладачі в музичних школах по класу вокалу готують не виключно майбутніх співаків- солістів, а і артистів хорових колективів, тому наявність

такого власного досвіду відіграє вагомую роль у пошуці індивідуального підходу до кожного учня.

Крім того, участь в хорових колективах надає можливість оволодіти новими педагогічними підходами, які використовуються диригентами та хормейстерами у процесі роботи з вокальними ансамблями та хоровими колективами. Викладачі, які самі були учасниками хорових колективів, можуть легше передати отримані знання та досвід своїм учням, використовуючи їх у власній педагогічній практиці.

У підсумку, участь в хорових ансамблях для викладачів вокалу в музичних школах є значущим чинником у вдосконаленні їхньої професійної майстерності, адже це дозволяє вдосконалити вокальні навички, отримати нові педагогічні методи та вдосконалити техніку викладання у власній практиці.

Досліджуючи питання вдосконалення педагогічної майстерності викладачів важливо було враховувати суспільно-політичні умови, які безпосередньо впливають на можливості як викладачів так і учнів. Особливість вдосконалення педагогічної майстерності в умовах воєнного стану в Україні виявляється в надзвичайних викликах та складнощах, які виникають у процесі навчання та виховання. Військовий конфлікт призводить до значного стресу, нестабільності та психологічного тиску, що безпосередньо впливає на навчальний процес та взаємовідносини між учнями та вчителями.

У таких умовах важливою є адаптація педагога до зміни підходів у викладанні та вихованні учнів. Викладачі повинні демонструвати високий рівень професійної діяльності, виявляючи терпимість, розуміння, та підтримку для учнів, які можуть переживати стрес чи травматичні ситуації через воєнний конфлікт.

Крім того, у таких умовах важливо мати гнучкість у плануванні та організації навчального процесу, використовуючи доступні можливості та ресурси для надання якісної освіти учням. Вчителі також мають розвивати

навички психологічної підтримки та допомоги в учнівському колективі, сприяючи їхньому психологічному здоров'ю та психосоціальному благополуччю. Необхідною умовою є постійне професійне самовдосконалення педагога, його готовність до використання інноваційних методик та технологій навчання, які враховують специфіку воєнного конфлікту та його вплив на навчальний процес.

Опрацювавши анкети учасників експерименту, ми змогли визначити певні особливості, з огляду на фактичне розташування викладачів (м. Чернігів та Чернігівська область), які зазнали безпосереднього впливу збройного конфлікту. Зважаючи на мужність наших захисників, які стійко боролися з окупантами, так само і викладачі, не дивлячись на військовий стан продовжують постійно вдосконалювати свою майстерність, проводять уроки у дистанційному форматі, постійно оволодіваючи новими сучасними цифровими технологіями. Переважна більшість молодих викладачів з досвідом до 5 років відвідує онлайн лекції та майстер-класи, одночасно приділяючи увагу волонтерській роботі. Окремо важливо зазначити, що більшість учасників експерименту проходять додаткові курси з психологічної підтримки, надання першої домедичної допомоги і т.п. тим самим додаючи поняття «педагогічної майстерності» нові аспекти, продиктовані сучасними реаліями життя в Україні.

Отже, вдосконалення педагогічної майстерності в умовах воєнного стану в Україні вимагає від викладачів не тільки професійної компетентності, а й високої готовності адаптуватися до складних умов, забезпечуючи якісну освіту та психологічну підтримку учням у контексті воєнного конфлікту.

На сьогоднішній день важливого значення для пошуку шляхів вдосконалення педагогічної майстерності набуває необхідність вивчення впливу воєнного стану на фізичний та емоційний стан викладачів та дітей. Результати, отримані в результаті проведеного експерименту виявили ряд проблем, напряму пов'язаних зі збройним конфліктом, які, найчастіше, викладачі вимушені вирішувати самотійно. Зокрема, гостро стоїть проблема

підвищеної тривожності у дітей, панічні атаки, моральна та емоційна втома, що зазвичай вкрай негативно впливає на навчальний процес. Проте, в той же час учасники експерименту зазначають, що продовжують вдосконалювати свою педагогічну майстерність, не дивлячись на всі перешкоди, спричинені воєнним станом. З огляду на це, можемо зробити висновки, що більшість викладачів досить вдало адаптувались до складних умов сьогодення та продовжують вдосконалювати свою майстерність.

Підсумовуючим питанням нашого анкетування, проведеного в рамках експерименту, мало на меті визначити наявні на сьогоднішній день проблеми у вокальній педагогіці. І на цьому етапі ми стикнулись з найбільшими розбіжностями в результатах, оскільки кожен викладач виділив різну проблему. У своєму прагненні систематизувати результати, ми можемо лише окреслити наявні проблеми, зокрема:

- обмежена кількість сучасного україномовного репертуару для дітей;
- вимогливі програми, яка не враховують індивідуальні особливості учнів;
- дистанційна та змішана форма навчання, яка обмежено підходить для освіти мистецького спрямування;
- тривожний, неврівноважений емоційний стан учнів.

Важливо відзначити, що певні учасники опитування не спостерігають жодних проблем у вокальній педагогіці сьогодні, або «не цікавляться цим», що, на нашу думку, в першу чергу пов'язано з передпенсійним чи пенсійним віком та їх незацікавленістю у вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Таким чином, проведення констатувального етапу експерименту та аналіз результатів анкетування дало нам змогу визначити особливості розуміння поняття «педагогічна майстерність» серед викладачів та виявити недостатній рівень розуміння цього поняття. Дослідження можливих шляхів розвитку педагогічної майстерності викладачів виявило прогалину у

розумінні самого поняття, яке у викладачів з великим досвідом (понад 25 років) ототожнюється з поняттям «досвіду». В той самий час всі учасники експерименту надають важливого значення самому удосконаленню педагогічної майстерності як і самоосвіті як одному зі шляхів. Таким чином, підсумовуючи опрацьовані матеріали ми спостерігаємо необхідність у визначенні конкретних шляхів, форм, засобів та методів удосконалення як окремих складників педагогічної майстерності викладачів, так і важливість комплексного підходу до самого процесу розвитку педагогічних компетенцій.

В результаті аналізу отриманих результатів експерименту були визначені основні спільні наративи, властиві більшості викладачів вокалу у музичних школах. Зокрема, більшість викладачів акцентують увагу на важливості різноманітності вокального репертуару та індивідуального підходу до учнів з огляду на їх особливості та можливості, в той час не вважаючи репертуар показником майстерності викладача. Більшого значення вони надають результативності, тобто перемогам у конкурсах та фестивалях. Так само єдині в своїх судженнях учасники експерименту на рахунок концертно-виконавської діяльності, яка, на їх думку, особливо не впливає на розвиток професійної майстерності і повинна здійснюватися за бажанням чи необхідністю. В той же час учасники експерименту відмітили великий інтерес до відвідування майстер-класів, лекцій та семінарів, присвячених новим методикам викладання, особливостям пошуку індивідуального підходу і т.п. ще раз підкреслюючи важливість самоосвіти в процесі удосконалення власної педагогічної майстерності.

Зважаючи на сьогоденні умови, зокрема збройну агресію РФ проти України, проблема удосконалення педагогічної майстерності викладачів набуває все більшого значення. Необхідність підлаштовуватись під виклики сьогодення вимагає від викладачів мобільності, універсальності та в той же час оволодіння новими, невластивими для викладачів навичками. Все це часто відсуває такі професійні складові як артистизм, широкий співацький

діапазон, володіння складною вокальною технікою на другий план, віддаючи перевагу можливості швидко заспокоїти дитину, надати певну психологічну підтримку.

3.2 Особливості процесу вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу в умовах війни

Умови збройної агресії між РФ та Україною, відзначаються неспокоєм, напруженістю та загрозою для багатьох сфер життя, у тому числі й освіти, зокрема педагогіки та педагогічної майстерності. В ситуаціях конфлікту освітній процес, педагоги і система освіти в цілому можуть зазнати серйозних викликів та перешкод [36].

На нашу думку, збройна агресія надзвичайно сильно вплинула на педагогіку та, зокрема, учнів – дітей, які є найбільш вразливою категорією громадян. З огляду на це, викладачі в надзвичайно короткий термін повинні були адаптуватись, оволодіти великим обсягом інформації, новими знаннями та навичками з метою допомоги учням, зокрема психологічної, іноді і медичної [43]. Спробуємо визначити деякі особливості вдосконалення педагогічної майстерності в умовах збройної агресії включають:

Психологічні та емоційні виклики: Педагоги та учні можуть переживати стрес, тривогу та емоційні труднощі через небезпеку та нестабільність в країні. Педагоги повинні бути готові допомагати учням подолати емоційні труднощі та відновити нормальну освітню діяльність. Саме тому надзвичайно важливого значення набуває така важлива складова педагогічної майстерності як розвиток навичок психологічної підтримки та робота з емоційною стабілізацією серед учнів, організація спеціальних психологічних сесій та програм психологічної допомоги для педагогів [45].

Адаптація та захист: Педагоги повинні швидко адаптувати свої методи та підходи до освітнього процесу, щоб відповісти на зміни в умовах конфлікту. Це може включати побудову безпечних умов для навчання,

використання альтернативних методів викладання та забезпечення психологічної підтримки учням [43].

Збереження освітнього процесу: Важливо забезпечити неперервність освіти під час конфлікту. Педагоги можуть шукати можливості дистанційного навчання, організації навчальних програм у безпечних місцях та створення умов для учнів зі звільнених територій. З огляду на це важливого значення для розвитку професійної компетенції викладача набуває розробка альтернативних методик викладання та дистанційних програм для підтримки навчання учнів у безпечних умовах. Особливо важливо в умовах збройної агресії дбати про захист учнів і педагогів, забезпечення безпечних умов для навчання та проживання. Високим показником педагогічної майстерності є розробка викладачами системи дистанційної освіти та використання відповідних технологій для надання доступу до навчання учням, які перебувають у зоні конфлікту [43]. У більш глобальному розумінні державні установи у сфері освіти сприяють створенню освітніх програм у безпечних місцях для забезпечення продовження навчання для учнів, які були змушені залишити свої домівки. Забезпечення доступу до психологічної та емоційної підтримки для учнів і педагогів, які потерпіли від конфлікту [36].

Розвиток міжкультурної компетентності: Умови конфлікту сьогодні підкреслюють важливість самоідентифікації, відродження, збереження, повернення та адаптація давніх українських традицій, обрядів, інструментів, пісень, репрезентація їх в світовому культурно-мистецькому просторі, а також необхідність розуміння та поваги до різних культур, переконань і поглядів. Педагоги повинні працювати над розвитком міжкультурної компетентності, щоб сприяти толерантності та взаєморозумінню серед учнів [43].

Підтримка педагогів: Надання психологічної та емоційної підтримки педагогам, які працюють у складних умовах, є важливим аспектом удосконалення педагогічної майстерності. Ця підтримка може бути

сформована у вигляді організації тренінгів, семінарів та конференцій для педагогів з питань роботи в умовах конфлікту з залученням психологів, лікарів та військових фахівців з зазначеної проблематики [36].

Також важливо визначити глобальні події та, відповідно їх наслідки для музичної освіти, які спричинила збройна агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році. Маючи серйозний вплив на всі сфери українського суспільства, включаючи освіту, зокрема музичну, були запуснені процеси трансформації суспільства, самоідентифікації молоді, трансформації колективної свідомості [43].

Збройний конфлікт призвів до зменшення культурних обмінів з Росією та окупованими територіями, що вплинуло на можливість участі українських музикантів у міжнародних концертах, фестивалях та конкурсах. Важливо звернути увагу на переселення людей зі зруйнованих територій та зони бойових дій. Це призвело до зміни місця проживання багатьох музикантів, студентів і викладачів музичних шкіл, зокрема деякі з них були вимушені поїхати за кордон, тим самим спричинивши найбільшу хвилю міграції українців за всю історію.

Збройна агресія вимагає великих фінансових зусиль для забезпечення безпеки країни, що призвело до зменшення фінансування музичних шкіл, закладів освіти та культурних програм. В результаті багато високоякісних фахівців змушені були поїхати до інших країн чи змінити сферу діяльності на більш оплачувану, що надзвичайно сильно вплинуло на якість музичної освіти, зокрема на тимчасово окупованих територіях України [45].

Музична освіта та творчість взагалі потребують сприятливого психологічного клімату. Конфлікт викликав погіршення психо-емоціного стану в учнів та викладачів, стрес та психологічні проблеми, що можуть впливати на творчість та навчання музикантів. З іншого боку, ми спостерігаємо надзвичайно активну реакцію на збройний конфлікт серед митців, зокрема художників, музикантів, що проявляється у перекладі своїх

пісень, написанні нових, пошуку нових сенсів, відродженні забутих, навмисно забутих або знищених імперською політикою рф.

З поглибленням конфлікту зросла мобілізація молоді, включаючи студентів, молодих викладачів музичних шкіл, для підтримки української армії. Це призвело до змін у фокусі уваги студентів та викладачів, активності дітей на навчанні.

Не зважаючи на виклики, українські музичні школи, установи та артисти продовжують працювати, зокрема, заохочуючи талановитих молодих музикантів, шукаючи нові підходи до навчання та участі в міжнародних музичних проектах для збереження й розвитку української музичної культури.

З огляду на проведене дослідження загальний вплив конфлікту на педагогіку був особливо складним, наслідки якого ми будемо відчувати не одне десятиліття, проте важливою залишається підтримка освіти та розвиток педагогічних підходів, щоб забезпечити якісну освіту у важкі часи.

Висновки до розділу 3.

В рамках роботи над дослідженням шляхів удосконалення педагогічної майстерності викладача мистецької школи класу сольного співу нами було проведене експериментальне дослідження процесу удосконалення. Відповідно до вимог проведення експерименту, нами було визначено мету дослідження, виокремлено предмет та об'єкт дослідження, обрані методи дослідження а також способи обробки, зокрема аналіз отриманих результатів. З метою проведення експерименту було розроблено анкету, яка містила в собі 12 питань, пов'язаних з процесом удосконалення педагогічної майстерності викладачів класу вокалу. В експерименті взяли участь 60 викладачів з м. Чернігів та Чернігівської області які мають педагогічний стаж від 2-х до 40 років. Така категорія учасників експерименту була обрана, маючи на меті охопити різні категорії викладачів, та зробити експеримент більш прозорим. Окремими пунктами до анкети були додані питання, що стосують процесу

вдосконалення педагогічної майстерності в умовах воєнного стану в Україні, що надало експерименту актуальності та затребуваності.

Після проведення експериментального дослідження процесу удосконалення педагогічної майстерності у викладачів вокалу можна зробити наступні висновки:

1. Експеримент дозволив виявити ряд проблем у вокальній педагогіці, таких як відсутність якісного сучасного репертуару для дітей, застарілість програм, несприятливі форми навчання, та тривожний емоційний стан учнів.

2. Дослідження показало, що викладачі мають різне розуміння поняття "педагогічна майстерність". Частина з них співставляє це поняття з досвідом, тоді як інші підкреслюють важливість самоосвіти та розвитку професійних компетенцій. Отже, після проведення констатувального етапу експерименту та аналізу результатів анкетування ми визначили особливості розуміння поняття "педагогічна майстерність" серед викладачів і виявили недостатній рівень розуміння цього поняття. Дослідження можливих шляхів розвитку педагогічної майстерності викладачів показало прогалину у розумінні самого поняття, яке у викладачів з великим досвідом (понад 25 років) співпадає з поняттям "досвіду". Усі учасники експерименту надали важливе значення саме удосконаленню педагогічної майстерності та самоосвіти як одному зі шляхів розвитку. Тому підбиваючи оброблені матеріали, ми помічаємо потребу у визначенні конкретних шляхів, форм, засобів та методів удосконалення як окремих складників педагогічної майстерності викладачів, так і важливість комплексного підходу до самого процесу розвитку педагогічних компетенцій.

3. Потреба у конкретних шляхах удосконалення: Знайдена необхідність у визначенні конкретних методів та форм удосконалення як окремих складників педагогічної майстерності викладачів, так і важливість комплексного підходу до процесу розвитку педагогічних компетенцій.

4. Викладачі вокалу підкреслюють важливість різноманітності репертуару та індивідуального підходу до учнів, не вважаючи репертуар за показник майстерності. Вони також підкреслюють значення результативності у формі перемог на конкурсах та фестивалях. Аналіз результатів експерименту визначив основні спільні наративи, що є характерними для більшості викладачів вокалу у музичних школах. Більшість з них акцентують увагу на важливості різноманітності вокального репертуару та індивідуального підходу до учнів з огляду на їхні особливості та можливості, не вважаючи репертуар показником майстерності викладача. Більший акцент вони роблять на результативності, тобто перемогах у конкурсах та фестивалях. Також єдині в своїх судженнях учасники експерименту стосовно концертно-виконавської діяльності, яка, на їхню думку, особливо не впливає на розвиток професійної майстерності і повинна здійснюватися за бажанням чи необхідністю. Однак всі учасники експерименту підкреслюють важливість відвідування майстер-класів, лекцій та семінарів, присвячених новим методикам викладання, особливостям пошуку індивідуального підходу і т.п., підкреслюючи ще раз важливість самоосвіти в процесі удосконалення власної педагогічної майстерності.

5. Зокрема в умовах воєнного стану в Україні, проблема удосконалення педагогічної майстерності викладачів стає ще більш актуальною, вимагаючи від них мобільності, універсальності та здатності швидко адаптуватися до нових викликів.

Загалом, експеримент підкреслив потребу в подальшому дослідженні шляхів удосконалення педагогічної майстерності викладачів вокалу та важливість розвитку комплексних педагогічних компетенцій у сучасних умовах.

Підбиваючи підсумки нашого анкетування, яке було проведено в межах експерименту, наша мета полягала у визначенні поточних проблем у вокальній педагогіці. На цьому етапі ми зіткнулися з найбільшими відмінностями в отриманих результатах, оскільки кожен викладач виокремив

різні проблеми. Прагнучи упорядкувати результати, ми можемо вказати на наступні проблеми:

- Невелика кількість україномовного сучасного вокального репертуару для дітей;
- застаріла та надмірно вимоглива програма, яка не враховує індивідуальні особливості учнів;
- дистанційна та змішана форма навчання, яка абсолютно не підходить для вокального навчання;
- тривожний, неврівноважений емоційний стан учнів.

Важливо зауважити, що деякі учасники опитування не виявили жодних проблем у вокальній педагогіці сьогодні, або "не цікавляться цим". Це, на нашу думку, передусім пов'язано з їх передпенсійним або пенсійним віком, і, відповідно, незацікавленістю у вдосконаленні своєї педагогічної майстерності.

Зважаючи на сучасні умови, зокрема збройну агресію РФ проти України, проблема удосконалення педагогічної майстерності викладачів стає все більш актуальною. Потреба адаптуватися до сучасних викликів вимагає від викладачів мобільності, універсальності та в той же час оволодіння новими, не типовими для викладачів навичками. Все це часто відводить такі професійні аспекти, як артистизм, широкий співацький діапазон, володіння складною вокальною технікою, на другий план, надаючи перевагу можливості швидко заспокоїти дитину та надати певну психологічну підтримку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що удосконалення педагогічної майстерності викладачів мистецької школи класу сольного співу є невід'ємною частиною їхнього професійного зростання та розвитку. Робота була спрямована на визначення шляхів підвищення ефективності викладацької діяльності та розвитку вокальної педагогіки.

Відповідно до мети, роботи, спрямованої на дослідження професійного розвитку викладачів класу сольного співу та прагнучи уточнити специфіку педагогічної діяльності в мистецьких школах нами було здійснено наступне:

- проаналізовано науково-методичні джерела з питань професійного розвитку викладачів класу сольного співу.
- розкрито поняття «педагогічна майстерність»
- визначено шляхи удосконалення педагогічної майстерності
- проведено експериментальне дослідження, та проаналізовано результати

В межах нашої роботи дослідивши практичну діяльність викладача вокального класу мистецької школи та шляхи удосконалення педагогічної майстерності викладачів мистецької школи класу сольного співу, що стало предметом дослідження, ми, шляхом проведення експерименту, встановили сучасний стан окресленої проблематики. Це визначило фокус та межі дослідження, які були спрямовані на покращення якості вокального навчання в мистецьких закладах.

Використовуючи комплексні загальнонаукові методи дослідження для досягнення мети та вирішення окреслених завдань у дослідженні було проаналізовано ряд науково-методичних джерел, які стосуються проблематики дослідження, проведено ряд інтерв'ю з професійними співаками, викладачами музичних шкіл України. Визначивши фундаментальні поняття дослідження, з метою забезпечення теоретичного обґрунтування процесу використання майбутніми вчителями музичного мистецтва прийомів резонансного співу для формування вокальних навичок

нами було опрацьовано наукові роботи з зазначеної проблематики з використанням аналітичного та компаративного методів.

За результатами дослідження встановлено декілька ключових моментів:

1. **Необхідність індивідуального підходу:** Одним з важливих аспектів удосконалення педагогічної майстерності є врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Особливий підхід до кожного студента важливий для досягнення найкращих результатів.

2. **Різноманітність репертуару:** Важливим чинником є розширення та різноманітність репертуару, що сприяє розвитку та розкриттю вокальних здібностей учнів.

3. **Самоосвіта:** Важливість постійного самовдосконалення викладачів, відвідування майстер-класів, семінарів та участь у професійних заходах відіграють значну роль у розвитку педагогічної майстерності.

4. **Адаптація до сучасних умов:** З огляду на зміни у суспільстві та освітніх технологіях, важливою стає здатність вчителя адаптуватися до нових викликів, зберігаючи водночас високий рівень професійної компетенції.

В рамках проведеного експерименту були використані наступні емпіричні методи: діалоги, спостереження, анкетування, діагностика та інші, прагнучи виявити рівень сформованості вокальних умінь учителів музики та з метою статистичної обробки результатів експериментальної роботи.

Загалом, магістерська робота підкреслила важливість постійного самовдосконалення, індивідуального підходу та розширення репертуару як основних компонентів успішного удосконалення педагогічної майстерності викладачів мистецької школи класу сольного співу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Постановка голосу : навч. посіб. для студ. вищ. муз. закл. Київ : Укр. ідея, 2000. 68 с.
2. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник. Вид. 3-тє, доп. і перероб. Київ : Видавець В. Бихун, 2017. 218 с.
3. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
4. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : монографія. Київ : Українська ідея, 2001. 144 с.
5. Банашко Л. В., Севастьянова О. М., Крищук Б. С., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. Режим доступу: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233>. (дата звернення 2.09.2023)
6. Благова Т.О. Організація викладання мистецьких дисциплін у системі початкової освіти (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип. 36. 2007. С. 58-62.
7. Болгарський А. Г. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика». НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ : 2008. 130 с.
8. Ваховський, М. Л. Педагогічні ідеї Г. Манна та К. Ушинського: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 07.05.2023).
9. Волошанська, І. В. Дитина як суб'єкт виховання у спадщині Ушинського : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2009. 20 с. Режим доступу:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 07.05.2023).

10. Голубєв П. В. Поради молодим педагогам-вокалістам. Київ : Музична Україна, 1983.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. і випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
12. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: Автореф. дис.... д-ра мистецтвознавства. спец. 17.00.01 «Музичне мистецтво». Національна муз. академія України. Київ : 2000. 20 с.
13. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 553 с.
14. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.). Київ : 1998. – 328 с.
15. Доронюк В.Д., Сливоцький М.Ю. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Івано-Франківськ : 2006. – 303 с.
16. Єльнікова Г.В. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників у т.ч. керівників, професійно-технічних навчальних закладів, навчання на підприємстві // Теорія і методика професійної освіти. 2014. Т. 1. № 5. С. 1–13.
17. Жишкович М. А. Основи вокально-педагогічних навичок: метод, поради [для студ. вокальних ф-тів вищ. навч. закл. культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації]. Львів: Львів. держ. музична акад. ім. М. В. Лисенка, 2007. 44 с.
18. Закон України “Про вищу освіту” (2014 р.).
19. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (2016 р.).
20. Зязюн І. А. Вчити педагогічної майстерності. Рад. школа. 1981. С. 5-6.
21. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. УНУ ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2008. 608 с.

22. Зязюн І.А. Естетичні регулятори педагогічної майстерності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Вінниця, 2006. Вип. 9. С. 7-14.

23. Ісупова А. В. Проблема репертуару в класах сольного співу. Сучасні педагоги-композитори. Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи. Збірник тез науково-практичного семінару. Чернігів : Чернігівська філія НАКККіМ, 2018. С. 247–252.

24. Калита Н. І. Виховний ідеал у педагогічній спадщині Костянтина Ушинського : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2009. 20 с. Режим доступу: http://3w.ldufk.edu.ua/files/avtoreferaty/2009/kalyta_n_i.PDF (дата звернення: 07.05.2023).

25. Карпенко А. П. Формування вокально-виконавської майстерності шляхом подолання недоліків вокалістів-початківців. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/19.pdf> (дата звернення 15.02.2023).

26. Костюков В.В. Методика формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу: дис.канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2017. 268 с.

27. Котирло Т. В., Філіпчук Н.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичних дисциплін вищих навчальних закладів України: монографія. Київ : ІПОД НАПН України, 2013. 362с.

28. Кравченко Г. Ю. Аналіз становлення системи післядипломної педагогічної освіти України та розвитку її управлінської структури. Педагогічний дискурс. 2009. Вип. 5. С. 128–132.

29. Лабінцева Л.П. Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2007. 232 с.

30. Матвєєва О.В. Координація надійності співу майбутніх учителів музики в контексті емоційної теорії когнітивного дисонансу. Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: зб. наук. праць. Івано-Франківськ, 2005. С. 78-82.

31. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. К.: Муз.Україна, 1971, 89с.

32. Національна рамки кваліфікацій України (2011 р.).

33. Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг, 2016. – 38 с.

34. Овчаренко Н. А. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр. / за. ред. З.П.Бакум. Кривий Ріг: Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2013. Вип.38. С.75–73.

35. Олійник В. В. Професійне удосконалення науково-педагогічних працівників: проблеми та шляхи вирішення. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХП», 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 1. С. 88–97

36. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 504 с.

37. Петрушенко В. Л. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів : Видав. НУ “Львівська політехніка”, 2009. 264 с.

38. Подмазін С. І. Особистісно орієнтована освіта (соціально-філософський аналіз) : Дис... д- ра філос. наук: 09.00.03 / Дніпропетровський національний ун-т. Дніпропетровськ, 2006. 418с.

39. Попова, Л. Д. К. Д. Ушинський про підготовку вчителів до оцінювання знань молоді. Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2009. Вип. 24. С. 126–134. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2009_24_19 (дата звернення: 07.05.2022).

40. Постанова Кабінету Міністрів “Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників” (2019 р.).

41. Проєкту Концепції розвитку освіти на 2015–2025 рр.

42. Професійна культура в аспекті підготовки фахівців: Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2016, вип.29. Режим доступу: file:///C:/Users/8F1C~1/AppData/Local/Temp/Npkntu_e_2016_29_4.pdf

43. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. 318 с.

44. Сачок В. І. Концепція вокальної педагогіки Валентини Антонюк у контексті розвитку української вокальної школи. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2023. № 1. С. 295–301.

45. Сердюк Г. А. Розвиток дослідницької компетентності вчителів в умовах воєнного стану. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2023. Вип. 91. С. 211-216.

46. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. 599с.

47. Соціологія : словник термінів і понять / за заг. ред. Є. А. Біленького, М. А. Козловця. Київ : Кондор, 2006. 372 с.

48. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Курс лекцій : навч. пос. для студ. дир.-хор. фак. муз. та пед. вузів. Ч. 1. Природно-наукові теорії сольного співу. Харків: ХДАК; Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2002. 92с.

49. Стойчик Т. І. Педагогічні технології як засіб формування професійної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць.; ред. кол.: В.К.Буряк, І.В.Шелевицький, Г.Б.Штельмах та ін. ; гол. ред. В.К.Буряк. Кривий Ріг : КДПУ, 2010. Вип. 30. С.352–358.

50. Стратегія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 р. (2020 р.).

51. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 р.

52. Ткаченко Т. В. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2010. 43 с.

53. Тоцька Л. О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики: дис. кандидата пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 271 с.

54. Шляхи вдосконалення педагогічної майстерності викладачів мистецьких шкіл в умовах трансформаційних викликів сьогодення : матеріали Обл. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (21–22 трав. 2020 р., м. Полтава) : у 2 ч. Ч. 2 / ред. кол. : Г. С. Левченко, Н. В. Сулаєва, Ю. М. Гринь, Н. М. Ремезова, Ю. М. Комишан та ін. ; наук. ред. Г. С. Левченко ; відповід. ред. В. С. Ірклієнко, Н. О. Павленко ; упоряд. О. О. Лобач. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. 168 с.

55. Щербак О. І. Теоретичні і методичні засади професійно-педагогічної освіти : дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Ольга Іванівна Щербак. Київ, 2012. 403с.

56. Юник Д. Г. Завадостійкість у виконавській діяльності митців музичного мистецтва. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія

16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2012. Вип. 16. С. 168-174.

57. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування співацького голосу. Київ: ІЗМН, 1998. 160 с.

58. Огер Т.А. Удосконалення майстерності викладача вокального класу мистецької школи як педагогічна проблема. *Мистецтво та освіта: новації і перспективи* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнар. участю) 8 грудня 2022 р. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2022. С. 92–93.

59. Огер Т.А. Розвиток вокальних навичок в учнів мистецької школи (на прикладі музичної школи селища Любеч Чернігівської області). *Мистецька освіта очима молодого науковця*: матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції 6 грудня 2023 р. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2023. С. 78–80.

АНКЕТА

ВАШІЙ УВАЗІ ПРОПОНУЄТЬСЯ 12 ПИТАНЬ, НА ЯКІ НЕОБХІДНО ВІДПОВІСТИ. ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ АНКЕТИ Є ЦІННИМИ ДЛЯ НАС, ТОМУ ПРОСИМО ВІДПОВІДАТИ МАКСИМАЛЬНО ВІДВЕРТО. ПОСТАВТЕ ГАЛОЧКУ НАПРОТИ ВАШОГО ВАРІАНТУ ВІДПОВІДІ АБО СТИСЛО ВИКЛАДІТЬ ВАШУ ДУМКУ. ЗВЕРНІТЬ УВАГУ, ЩО ЦЕ АНКЕТУВАННЯ Є ДОБРОВІЛЬНИМ ТА АНОНІМНИМ.

1. ЯК ВИ РОЗУМІЄТЕ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ»?

---

2. ЯКІ НА ВАШУ ДУМКУ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ?

---

3. ЯКЕ ЗНАЧЕННЯ МАЄ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ДЛЯ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛУ В МИСТЕЦЬКІЙ ШКОЛІ?

- А) ВАЖЛИВЕ ЗНАЧЕННЯ
- Б) ДРУГОРЯДНЕ ЗНАЧЕННЯ
- В) НЕ МАЄ ЗНАЧЕННЯ

4. НАСКІЛЬКИ ВАЖЛИВА САМООСВІТА В ПРОЦЕСІ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ?

- А) ВАЖЛИВА
- Б) ДРУГОРЯДНЕ ЗНАЧЕННЯ
- В) НЕВАЖЛИВА

5. ЯК ВПЛИВАЄ СПІВАЦЬКИЙ РЕПЕРТУАР УЧНІВ НА ПЕДАГОГІЧНУ МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА?

- А) РЕПЕРТУАР ЦЕ ПОКАЗНИК МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА, ЧИМ СКЛАДНІШІ ТВОРИ ВИКОНУЮТЬ УЧНІ, ТИМ КРАЩЕ ВИКЛАДАЧ
- Б) ВАЖЛИВА РІЗНОМАНІТНІСТЬ РЕПЕРТУАРУ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УЧНІВ З ОГЛЯДУ НА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ
- В) РЕГЛАМЕНТОВАНИЙ РЕПЕРТУАР ДОЗВОЛЯЄ НАКОПИЧИТИ ДОСВІД ВИКЛАДАЧУ І КОНЦЕРТМЕЙСТЕРУ ТА НАПРАЦЮВАТИ ВЛАСНИЙ РЕПЕРТУАР

6. Чи обов'язково викладачу вокалу займатись концертно-виконавською діяльністю?

- А) обов'язково
- Б) за бажанням, якщо є необхідність
- В) не потрібно

7. Чи цікаво Вам відвідувати майстер-класи, лекції, відкриті уроки?

- А) цікаво
- Б) не викликають особливого інтересу
- В) нецікаво

8. Чи працюєте ви в творчих колективах (хорах, ансамблях) чи виступаєте сольно як концертний виконавець?

---

9. Чи впливає воєнний стан на вдосконалення педагогічної майстерності? Зазначте чому.

---

10. Як саме Ви вдосконалюєте свою педагогічну майстерність під час воєнного стану?

---

11. Яка найгостріша проблема у вокальній педагогіці на сьогоднішній день?

---

12. СКІЛЬКИ РОКІВ ВИКЛАДАЦЬКОГО ДОСВІДУ ВИ МАЄТЕ?
